

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2025

Bc. Natálie Jílková

Univerzita Pardubice
Fakulta Ekonomicko-správní

Regionální disparity v ekonomické výkonnosti v krajích ČR
Diplomová práce

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2024/2025

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Natálie Jílková**
Osobní číslo: **E23935**
Studijní program: **N0488A050008 Řízení rozvoje obcí a regionů**
Téma práce: **Regionální disparity v ekonomické výkonnosti v krajích ČR**
Zadávací katedra: **Ústav ekonomických věd**

Zásady pro vypracování

Cílem diplomové práce je posoudit vývoj regionálních disparit vybraných ukazatelů ekonomické výkonnosti na úrovni krajů České republiky. V daném smyslu práce vymezí problematiku regionů a regionálního rozvoje. Dále bude práce zaměřena na představení regionální politiky a měření disparit, včetně jejich dopadů v krajích ČR. Výsledky provedených analýz budou potenciálně využitelné například při aktualizacích strategických rozvojových dokumentů.

Osnova:

- Vymezení problematiky regionálního rozvoje.
- Problematika regionálních disparit a jejich měření.
- Analýza regionálních disparit z hlediska ekonomické výkonnosti v krajích ČR.
- Vyhodnocení výsledků a formulace závěrů.

Rozsah pracovní zprávy: **cca 50 stran**
Rozsah grafických prací: **-**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BLAŽEK, Jiří a David UHLÍŘ. Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace. Praha: Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4566-7.
HUGGINS, Robert a Piers THOMPSON. Handbook of regions and competitiveness: contemporary theories and perspectives on economic development. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2017. ISBN 978-1-78990-057-6.
KADEŘÁBKOVÁ, Jaroslava a Jitka PEKOVÁ. Územní samospráva – udržitelný rozvoj a finance. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-910-4.
PAVLÍK, Marek. Podpora lokální ekonomiky: využití skrytých potenciálů v regionech. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-390-7.
STEJSKAL, Jan a Jaroslav KOVÁRNÍK. Regionální politika a její nástroje. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-588-2.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Pavel Zdražil, Ph.D.**
Ústav ekonomických věd

Datum zadání diplomové práce: **1. září 2024**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2025**

prof. Ing. Jan Stejskal, Ph.D. v.r.
děkan

L.S.

doc. Ing. Viktor Prokop, Ph.D. v.r.
garant studijního programu

V Pardubicích dne 1. září 2024

Prohlašuji:

Práci s názvem Regionální disparity v ekonomické výkonnosti v krajích ČR jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 28. 4. 2025

Bc. Natálie Jílková v.r.

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé práce Ing. Pavlu Zdražilovi, Ph.D., za jeho odbornou pomoc, užitečné rady, připomínky a čas věnovaný konzultacím mé diplomové práce. Zároveň bych chtěla poděkovat své rodině za podporu a trpělivost po celou dobu mého studia, a zejména v období zpracování diplomové práce.

ANOTACE

Cílem diplomové práce je posoudit vývoj regionálních disparit vybraných ukazatelů ekonomické výkonnosti na úrovni krajů České republiky. První část práce je zaměřena na problematiku regionálního rozvoje a jeho základní ukazatele. Dále je pozornost upnuta na vymezení regionální politiky, její vývoj, základní typy, cíle a nástroje. V poslední části je provedena analýza regionálních disparit z hlediska ekonomické výkonnosti v krajích ČR. Analýza je uskutečněna pro období 2009–2023, s využitím dat z Českého statistického úřadu. Jsou zde využity metody beta-konvergence a sigma-konvergence. Z analýzy vyplývá, že vývoj disparit mezi regiony není jednoznačný a závisí na metodě měření a zvoleném ukazateli. Statistická významnost je často ovlivněna odlehlou hodnotou, kterou je ve většině případů Hlavní město Praha, jelikož výrazně ekonomicky dominuje nad ostatními kraji.

KLÍČOVÁ SLOVA

regionální rozvoj, region, regionální disparity, regionální politika

TITLE

Regional Disparities in Economic Performance in the Regions of the Czech Republic

ANNOTATION

The aim of the thesis is to assess the development of regional disparities of selected indicators of economic performance at the level of regions of the Czech Republic. The first part of the thesis focuses on the issue of regional development and its basic indicators. Then the attention is focused on the definition of regional policy, its development, basic types, objectives and instruments. In the last part, an analysis of regional disparities in terms of economic performance in the regions of the Czech Republic is carried out. The analysis is carried out for the period 2009-2023, using data from the Czech Statistical Office. Beta-convergence and sigma-convergence methods are used here. The analysis shows that the development of disparities between regions is not unambiguous and depends on the method of measurement and the chosen indicator. Statistical significance is often influenced by the outlier, which in most cases is the Capital City of Prague, as it is strong economic dominance over other regions.

KEYWORDS

regional development, region, regional disparities, regional policy

OBSAH

ÚVOD	12
1 PROBLEMATIKA REGIONÁLNÍHO ROZVOJE	14
1.1 Regionální rozvoj.....	16
1.1.1 Faktory ovlivňující regionální rozvoj	18
1.1.2 Základní ukazatele rozvoje	19
1.2 Regionální politika.....	23
1.2.1 Vývoj regionální politiky	25
1.2.2 Základní typy, cíle a nástroje regionální politiky	27
2 REGIONÁLNÍ DISPARITY A JEJICH MĚŘENÍ	31
2.1 Teoretická východiska regionálních disparit	31
2.2 Hlediska zkoumání regionálních disparit	33
2.3 Metody měření regionálních disparit	35
2.3.1 Beta-konvergence	36
2.3.2 Sigma-konvergence	38
2.3.3 Další nástroje k hodnocení konvergence	39
3 ANALÝZA REGIONÁLNÍCH DISPARIT Z HLEDISKA EKONOMICKÉ VÝKONNOSTI V KRAJÍCH ČR	42
3.1 Metodika analýzy regionálních disparit.....	42
3.2 Hrubý domácí produkt.....	43
3.3 Disponibilní důchod.....	50
3.4 Míra nezaměstnanosti	57
3.5 Shrnutí výsledků analýzy	64
ZÁVĚR	67
POUŽITÁ LITERATURA	69
SEZNAM PŘÍLOH.....	73

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Beta-konvergence	36
Obrázek 2: Rozložení kvadrantů	39
Obrázek 3: HDP v krajích ČR v roce 2009	43
Obrázek 4: HDP v krajích ČR v roce 2023	44
Obrázek 5: Beta-konvergence HDP v letech 2009 a 2023	45
Obrázek 6: Beta-konvergence HDP v letech 2009 a 2013	46
Obrázek 7: Beta-konvergence HDP v letech 2014 a 2018	47
Obrázek 8: Beta-konvergence HDP v letech 2019 a 2023	48
Obrázek 9: Sigma-konvergence HDP v letech 2009–2023	49
Obrázek 10: Disponibilní důchod v krajích ČR v roce 2009	50
Obrázek 11: Disponibilní důchod v krajích ČR v roce 2023	51
Obrázek 12: Beta-konvergence disponibilního důchodu v letech 2009 a 2023	52
Obrázek 13: Beta-konvergence disponibilního důchodu v letech 2009 a 2013	53
Obrázek 14: Beta-konvergence disponibilního důchodu v letech 2014 a 2018	54
Obrázek 15: Beta-konvergence disponibilního důchodu v letech 2019 a 2023	55
Obrázek 16: Sigma-konvergence disponibilního důchodu v letech 2009–2023	56
Obrázek 17: Míra nezaměstnanosti v krajích ČR v roce 2009	57
Obrázek 18: Míra nezaměstnanosti v krajích ČR v roce 2023	58
Obrázek 19: Beta-konvergence míry nezaměstnanosti v letech 2009 a 2023	59
Obrázek 20: Beta-konvergence míry nezaměstnanosti v letech 2009 a 2013	60
Obrázek 21: Beta-konvergence míry nezaměstnanosti v letech 2014 a 2018	61
Obrázek 22: Beta-konvergence míry nezaměstnanosti v letech 2019 a 2023	62
Obrázek 23: Sigma-konvergence míry nezaměstnanosti v letech 2009–2023	63

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Shrnutí výsledků analýzy vývoje regionálních disparit	64
---	----

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

ČR Česká republika

ČSÚ Český statistický úřad

EU Evropská unie

HDP Hrubý domácí produkt

ÚVOD

Téma regionálního rozvoje se stává prioritou pro jednotlivé státy, a proto se jeho problematika řadí mezi důležitá témata v různých vědeckých oborech. Regionální disparity jsou významné z různých hledisek, přičemž mezi klíčové patří ekologické rozdíly, kulturní rozdíly, demografické změny a v neposlední řadě ekonomické nerovnosti. Regiony mohou mít rozdílnou úroveň příjmů, pracovních příležitostí a investičních možností, což je podstatné pro rovnoměrný rozvoj celého státu. Zvýšený zájem o regionální rozvoj je zpravidla poháněn nerovnoměrným rozvojem regionů, který může směřovat k sociálním problémům, ale také k ekonomické nestabilitě (Dušek, 2021, s. 11).

Ke zmírňování výrazných disparit v sociální a ekonomické oblasti jednotlivých regionů by měla v zásadě směřovat implementace regionální politiky. Přičemž jejím cílem je podpořit ty činnosti, které v největší míře přispějí k dalšímu rozvoji daného regionu (Řehoř, 2010, s. 23). Regionální politika uplatňuje různé přístupy k dosažení svých cílů pro jednotlivé regiony. Strukturálně postižené regiony získávají vybrané formy podpory nebo výhod, které mají přispět ke zlepšení jejich situace (Wokoun a Mates, 2006, s. 111). V rámci regionálního rozvoje je podstatné nejen snižování rozdílů mezi regiony, ale také podpora ekonomického růstu a rozvoje v regionech, což může přispět k posílení jejich konkurenceschopnosti (Dušek, 2021, s. 15).

Časté měření ukazatelů upřesňuje nejkompexnější pohled na regionální disparity a pomáhá formulovat strategie ke zmírnění těchto rozdílů a tím vydefinovat strategický rozvoj pro vybraný region. Výsledky detailně určují příčinné vztahy ukazatelů a umožňují predikci nutných opatření. Pro správnost výsledků měření je důležité opakované ověřování, neboť predikce může být ovlivněna nepředvídatelnými nebo neznámými faktory. Klíčem k dobré predikci je robustní model s kvalitním datovým základem.

Cílem diplomové práce je posoudit vývoj regionálních disparit vybraných ukazatelů ekonomické výkonnosti na úrovni krajů České republiky.

V souvislosti s cílem práce jsou stanoveny výzkumné otázky, k jejichž zodpovězení bude práce směřovat:

- Jakým způsobem se vyvíjí regionální disparity v krajích ČR z hlediska ekonomické výkonnosti?
- Které kraje zaostávají a v zájmu vyváženého rozvoje ČR potřebují větší podporu?

V souladu s definovaným cílem se tato práce nejprve zaměřuje na problematiku regionálního rozvoje, faktory, které jej ovlivňují a základní ukazatele. Následně je v práci vysvětlena regionální politika, její vývoj, základní typy, cíle a nástroje. V další části je představena oblast regionálních disparit, jsou stanovena hlediska jejich zkoumání a základní metody měření. Teprve po vymezení těchto klíčových témat je práce soustředěna na samotnou analýzu regionálních disparit v ekonomické výkonnosti v krajích ČR. Pro analýzu jsou využity tři ekonomické ukazatele jako hrubý domácí produkt, disponibilní důchod a míra nezaměstnanosti. Analýza je provedena prostřednictvím dvou statistických metod, kterými jsou beta-konvergence a sigma-konvergence.

1 PROBLEMATIKA REGIONÁLNÍHO ROZVOJE

Pro správné pochopení práce je zcela nezbytné vymezit několik základních pojmů, jež jsou úzce spjaty s problematikou regionálních disparit. V první řadě je důležité vysvětlit pojem region a jeho základní charakteristiky. Region je běžně spojen s pojmem regionální rozvoj, proto je následně upnuta pozornost na regionální rozvoj a jeho základní pojetí. Jsou zde také představeny základní faktory ovlivňující regionální rozvoj a regionální problémy, včetně vymezení několika druhů tzv. problémových regionů. S ohledem na zaměření analytické části práce na problematiku ekonomických disparit je zde směřována pozornost také na základní ukazatele ekonomické výkonnosti. Region a regionální rozvoj jsou nedílnou součástí regionální politiky. Proto je značná část této kapitoly zaměřena na definování regionální politiky a její stručný vývoj. Dále jsou zde představeny základní typy, cíle a nástroje regionální politiky.

Běžně lze region vymezit jako úsek určité oblasti s konkrétními vlastnostmi. Region tvoří klíčový předmět zkoumání regionální politiky. Region lze chápat různými způsoby, jedná se buď o region subnárodní, nadnárodní nebo transnárodní (Stejskal, 2011, s. 16).

S vymezením regionu se však lze setkat i v legislativě, např. podle §2 Zákona č. 248/2000Sb., o podpoře regionálního rozvoje, kde se region rozumí jako „*územní celek, vymezený územními obvody krajů a obcí, jehož rozvoj může být podporován podle tohoto zákona*“ (Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje).

Z hlediska dlouhodobého vývoje regionů lze považovat za úspěšné regiony, především z oblasti ekonomického, sociálního a funkčního, ty regiony, ve kterých jejich obyvatelé mají dostatečnou kvalitu života (Kadeřábková a Peková, 2012, s. 29).

Fratesi popisuje, že politiky pro regiony se značně odlišují od politik pro národy, jelikož má region v porovnání s národem určitá specifika. Primárním rozdílem je, že regiony nemají ostré hranice, zatímco mezi národy se vyskytují jazykové či institucionální rozdíly a je zde nutnost hraničních a obchodních kontrol (Fratesi, 2023, s. 14).

Regiony lze dělit dle různých hledisek. Stejskal a Kovárník (2009, s. 21) uvádějí základní členění regionů na přirozené a administrativní regiony.

Za **přirozený region** je představován územní celek, kde dochází k dělbě funkcí mezi centrem a zázemím.

Administrativní regiony jsou označovány jako regiony umělé, jelikož často nepřísluší konkrétním procesům a vztahům v daném území. Tento typ regionu slouží především pro

výkon veřejné správy s nezbytností podobné velikosti regionů. Mezi administrativní regiony lze řadit okresy, kraje a regiony soudržnosti.

Pro ohraničení regionů se v regionálních vědách aplikují různá kritéria, kterými jsou například (Skokan, 2003, s 11–12):

- **Kritérium homogenity** – na základě tohoto kritéria se regiony člení na homogenní a heterogenní. Homogenní region vykazuje příbuzné specifické vnitřní rysy, které jsou znázorněny prostřednictvím různých ukazatelů, jako jsou úroveň příjmů, míra nezaměstnanosti nebo podíl zaměstnanosti v konkrétním odvětví (cestovní ruch, zemědělství, těžký průmysl). Příkladem lze uvést určitou venkovskou oblast. Heterogenní regiony se charakterizují nevyrovnanou vnitřní strukturou a některé oblasti se specializují na určité funkce, což vede ke vzniku růstových pólů a periferních oblastí, které vzájemně interagují.
- **Kritérium funkčnosti** – funkční regiony se vyznačují vysokou vzájemnou závislostí a jsou propojené na základě specifických vlastností. Mezi kritéria mohou být například zahrnuty dodavatelské řetězce, dojíždění do zaměstnání či propojenost různých průmyslových odvětví.

Nejvýznamnějším exekutivním orgánem zabývajícím se v ČR oblastmi regionů, regionálního rozvoje a regionální politiky je **Ministerstvo pro místní rozvoj**. S tím je spojen fakt, že regionální politika a regionální rozvoj jsou v České republice primárně organizovány z pozice ústředních správních úřadů a vlády. Z nižší pozice je regionální rozvoj a regionální politika řízena z úrovně krajů (Kadeřábková a Peková, 2012, s. 33).

Ministerstvo pro místní rozvoj se dále včetně regionální politiky zabývá souvisejícími činnostmi jako je územní plánování, politika bydlení, cestovní ruch, stavební řád, pohřebnictví, veřejné dražby a realitní činnost, investiční politika, nájem bytů a nebytových prostor, rozvoj domovního a bytového fondu a vyvlastnění. Oblastí rozvoje se zabývají i další ministerstva, mezi které se řadí například Ministerstvo zemědělství, jehož kompetencí je dohlížet na rozvoj venkova, nebo Ministerstvo průmyslu a obchodu, pod které spadá regionální podpora podnikání (Kadeřábková a Peková, 2012, s. 33; Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2024).

1.1 Regionální rozvoj

Skokan uvádí, že „regionální rozvoj je představován komplexem procesů, které probíhají v rámci regionu a přispívají zejména k pozitivním změnám v sociálně ekonomické situaci regionu“ (2003, s. 21). V souvislosti s dynamikou vývoje jsou regiony často diskutovány v kontextu jejich růstu. Růst je pak často považován za jeden z předpokladů rozvoje. Dalo by se předvídat, že ekonomický růst regionu s sebou nese pouze přínosy, ale jsou zde i značné nevýhody ekonomického růstu regionu.

Výhody ekonomického růstu regionu (Pavlík, 2016, s. 13):

- Umožnění většího množství vládních příspěvků na veřejné služby představuje větší kvalitu například zdravotní péče, vzdělávání a dopravy.
- Firmy s vytvářející vyšší produkcí zvyšují poptávku po pracovní síle, což vede k většímu počtu pracovních míst a k vyšší míře zaměstnanosti.
- Z předchozího bodu vyplývá, že stát vydává méně na sociální podporu pro osoby v nezaměstnanosti a získává více daní z příjmů fyzických osob. Z toho důvodu není vláda nucena si půjčovat příliš velké množství peněz. Tento fakt má za následek nižší zadluženost státu.
- Zvýšení příjmů přispívá k vyšší úrovni života obyvatel.

Nevýhody ekonomického růstu (Pavlík, 2016, s. 13):

- Ekonomický růst s sebou nese riziko nárůstu cen, kdy hrozí rychlejší zvyšování poptávky oproti nabídce. Z toho důvodu hrozí výskyt inflace.
- Vyšší standard života obyvatel může vést k větší spotřebě zdraví škodlivého a společensky nevhodného zboží a služeb. Mezi takové lze řadit například návykové látky jako je tabák, alkohol, drogy, dále sem patří nezdravé potraviny, prostituce nebo také hazardní hry.
- Ekonomický růst vede k rostoucí průmyslové výrobě a dopravě, a to může způsobovat nepříznivý vliv na životní prostředí.

Vyvážený regionální rozvoj společně s problematikou regionálních disparit vyjadřují dlouhotrvající strategie přispívající ke zvyšování životní kvality obyvatelstva a zachování klíčových hodnot civilizace. Je zde kladen důraz na zvyšování rovnováhy mezi odvětvími jako je ekonomika, sociální a environmentální oblast, hospodářský růst či udržitelnost. Na základě uplatňování zásad udržitelného rozvoje společně s maximálním využitím regionálních kapacit a vytváření podmínek pro vyrovnání regionálních rozdílů, dochází k zajištění vyrovnaného

rozvoje jednotlivých regionů (Wokoun, 2007, s. 102). Vyvážený rozvoj regionů přispívá ke zvyšování životní kvality a životních podmínek obyvatelstva. Hodnocení kvality života obyvatel dané oblasti je klíčový, a zároveň složitý ukazatel rozvoje území. Životní úroveň se zpravidla chápe jako určitá míra uspokojování potřeb obyvatelstva, a to jak hmotných, tak duchovních (Hrabánková, 2011, s. 86).

Jsou rozlišovány dvě základní pojetí regionálního rozvoje:

- akademické pojetí regionálního rozvoje a
- praktické pojetí regionálního rozvoje.

Akademické pojetí regionálního rozvoje vymezuje zejména základní charakteristiky regionů, jejich nedokonalosti v rozvoji a rozvojový potenciál, což může vést k snazšímu vymezení konkrétních nástrojů regionální politiky pro daný typ regionu s cílem využití kvalitnějších rozvojových aktivit a zvýšení potenciálu regionů. Informace o regionech získané v akademickém pojetí regionálního rozvoje jsou přínosné pro praktické pojetí regionálního rozvoje. V uvedeném pojetí regionálního rozvoje jsou vymezovány procesy a vztahy v konkrétním území, na něž mají v příslušném regionu vliv ekonomické, sociální a přírodně-geografické podmínky. Jsou zde shledávány příčiny nevyrovnaného osídlení regionů a ekonomické aktivity (Pavlík, 2016, s. 14).

V rámci akademického pojetí bylo zpracováno několik teorií regionálního rozvoje, které mohou být členěny různými způsoby. Nejčastěji bývají uváděny dvě základní kategorie, kterými jsou (Wokoun, 2008, s. 221):

- Konvergenční teorie – považují za přirozený vývoj snižování rozdílů mezi jednotlivými regiony.
- Divergenční teorie – naproti tomu předpokládají, že mnohem přirozenější je zvyšování rozdílů mezi regiony.

Členění těchto dvou teorií na konvergenční a divergenční je komplikováno z důvodu nejasně vymezených definic a existuje zde velmi rozdílné vnímání časového rámce, na základě kterého dochází ke konvergenci nebo divergenci, není tedy určeno, jak dlouhý časový horizont by měl být pro tyto dvě teorie zohledněn. Mnohem širší časový úsek obvykle předpokládají konvergenční teorie než teorie divergenční (Blažek a Uhlíř, 2020, s. 12).

Praktické pojetí regionálního rozvoje přispívá ke zvyšování potenciálu v daném prostoru. To má za následek kvalitnější životní úroveň obyvatelstva, úroveň životního prostředí a konkurenceschopnost soukromého sektoru (Pavlík, 2016, s. 14).

Praktické pojetí spočívá i v přípravě legislativního rámce, který bude rozvoj regionů vymezovat. V tomto smyslu podle §3 odst. 1 Zákona o podpoře regionálního rozvoje je „*Cílem podpory regionálního rozvoje zajistit dynamický a vyvážený rozvoj území České republiky se zřetelem na kvalitu života a životního prostředí, přispět ke snižování regionálních rozdílů a zároveň umožnit využití místního potenciálu pro zvýšení hospodářské a sociální úrovně jednotlivých regionů*“ (Zákon č. 248/2000 Sb.).

Vyrovnaný regionální rozvoj a problém disparit mezi jednotlivými regiony společně utvářejí dlouhotrvající proces. Tento proces vede k zachování dostatečné kvality života a primárních civilizačních hodnot obyvatelstva, usilující o eliminaci dichotomie ve vzájemných interakcích mezi sociálním, ekonomickým a enviromentálním rámcem udržitelnosti a hospodářského rozvoje (Wokoun, 2008, s. 376).

1.1.1 Faktory ovlivňující regionální rozvoj

Nerovnoměrný ekonomický rozvoj má na svědomí mnoho determinantů, jak už ekonomických, tak i neekonomických. Mezi hlavní faktory, kterými jsou zapříčiněny regionální problémy se řadí (Macháček, Toth a Wokoun, 2011, s. 171; Wokoun, 2003, s. 7):

- Ekonomické faktory: omezená mobilita pracovních sil a kapitálu, nevhodná ekonomická struktura regionu
- Geografické faktory: geografická odlehlost, nedostačující množství přírodních zdrojů a surovin
- Demografické faktory: nízká dostupnost vzdělávání
- Institucionální faktor: soustředěný vliv centrálních institucí
- Psychologické faktory

Koncentrace problémů v konkrétních regionech může mít za následek vznik regionů, kde se vyskytuje například vysoká míra nezaměstnanosti, zhoršené podmínky životního prostředí, špatná hospodářská produktivita a další oblasti sociálních problémů (Macháček, Toth a Wokoun, 2011, s. 172).

Na základě těchto nerovnoměrností existuje několik hlavních druhů tzv. problémových regionů, a to například (Macháček, Toth a Wokoun, 2011, s. 172; Wokoun, Mates a Kadeřábková, 2011, s. 92–93):

- **Regiony s klesajícím či omezeným rozvojem základních odvětví**

Upadání či stagnace některých průmyslových odvětví v regionech jako je například těžké strojírenství, energetika nebo těžba uhlí, mohlo být způsobeno klesající poptávkou spotřebitelů v určitých oblastech. Tyto regiony, ve kterých nyní stagnují základní odvětví, mohly dříve patřit mezi nejvyspělejší.

- **Regiony s neefektivním využíváním vlastních zdrojů**

Nedostatečné využívání vlastních zdrojů může být v některých regionech způsobeno chybějícím množstvím kapitálu. Dopadem těchto skutečností může být oproti více rozvinutým regionům nízká kvalita životní úrovně obyvatel.

- **Regiony se špatnou dostupností přírodních zdrojů**

Mezi tyto regiony spadají oblasti, které jsou v jednotlivých zemích odlehlé a jejich nevhodné přírodní podmínky v minulosti umožnily pouze zemědělství s nízkou intenzitou, kdy toto hospodaření trvá až do současnosti.

V rámci těchto srovnání se zkoumání problémových regionů provádí výhradně na území jednoho státu a v ojedinělých v případech i v rámci nadregionálních území (Macháček, Toth a Wokoun, 2011, s. 172).

1.1.2 Základní ukazatele rozvoje

Rozvoj regionu ovlivňuje celá řada ukazatelů, a to jak z oblasti ekonomické, tak i neekonomické. Z důvodu provedené analýzy disparit ekonomické výkonnosti regionů zaměřené na ekonomické ukazatele v kapitole 3 ANALÝZA REGIONÁLNÍCH DISPARIT Z HLEDISKA EKONOMICKÉ VÝKONNOSTI V KRAJÍCH ČR, je zde pozornost upnuta především na ekonomické ukazatele, ale jsou zde také představeny některé ukazatele z dalších, pro rozvoj významných odvětví, jako je například sociální a environmentální oblast.

Určitá výhoda pro regiony se může nacházet v podobě jejich odvětvové specializace, kdy se region zaměřuje na některá konkrétní odvětví, v nichž prosperuje. V některých případech lze však specializaci na určitá odvětví považovat za nebezpečí v podobě přílišné závislosti na okolí (Kraftová a kol., 2016, s. 141).

Mezi základní ukazatele ekonomické výkonnosti regionů se řadí (Pavelka, 2007, s. 15):

- hrubý domácí produkt (dále je „HDP“),
- disponibilní důchod,
- míra nezaměstnanosti,
- úroveň dosaženého vzdělání,
- životní prostředí a struktura hospodářství a
- demografické faktory.

Hrubý domácí produkt

Ekonomickou výkonnost lze považovat za významný aspekt sloužící k porovnání jednotlivých regionů. Za nejdůležitější a nejsledovanější ukazatel, který zachycuje výkonnost dané ekonomiky, je považován hrubý domácí produkt. Hrubý domácí produkt lze definovat jako „tržní hodnotu veškerých finálních statků a služeb vyprodukovaných v dané ekonomice za dané časové období“. Za tržní hodnotu je považováno vyjádření konečných statků a služeb v tržních cenách, což znamená ceny, které platí spotřebitelé při nákupu těchto statků a služeb. Tržní ceny zahrnují nepřímé daně, mezi které se řadí DPH a spotřební daně. Veškeré finální statky a služby jsou všechny ty, které jsou statisticky zachytitelné. Aby nedošlo ke dvojímu započítávání, tak se zde započítává pouze hodnota finálních statků a služeb, které pracují s definitivní spotřebou, investicemi nebo vývozem. Do hrubého domácího produktu se započítávají výhradně finální statky a služby vyprodukované v průběhu konkrétního roku, případně čtvrtletí (Pavelka, 2007, s. 16–18).

Ke zjištění hrubého domácího produktu lze použít následující tři metody (Pavelka, 2007, s. 19):

- výdajová metoda,
- výrobní metoda a
- důchodová metoda.

Disponibilní důchod

Mezi další významný ukazatel ekonomické výkonnosti se řadí disponibilní důchod, který obdrží domácnosti. Domácnosti mohou tento svůj disponibilní důchod využít na spotřebu nebo na úspory. Disponibilní důchod se skládá ze všech složek důchodů a peněžních prostředků poskytnutých domácnostem od státu. Za disponibilní důchod lze tedy považovat celkový příjem, tedy příjem ze zaměstnání, podnikání, nemovitostí a ze sociálních dávek. Tento celkový příjem je snížen o odvedené daně a poplatky za zdravotní a sociální pojištění, které mají

domácnosti povinnost zaplatit. Za pomoci sociálních subvencí, běžných transferů a případně i daňových bonusů, jejichž prostřednictvím jsou zmírňovány příjmové rozdíly ve společnosti, je disponibilní příjem naopak navyšován. Především domácnostem s nižšími příjmy se prostřednictvím těchto redistribučních procesů příjmy navyšují. Zkoumání přerozdělování příjmů, spotřeby a redistribuce prostřednictvím sociálních transferů a daňové struktury u domácností je velmi podstatné pro vytváření a formování sociálních a hospodářských politik (Ptáčková, 2022). Disponibilní důchod tedy zahrnuje reálnou částku peněz, kterou je jednatel jako soukromá osoba vybaven pro pořízení zboží a služeb (Pavelka, 2007, s. 28; Marian, © 2025).

Míra nezaměstnanosti

Ekonomickou výkonnost v dané zemi či jednotlivých krajích lze dále měřit podle míry nezaměstnanosti v daném území. Pro lepší pochopení míry nezaměstnanosti je potřeba rozčlenit obyvatelstvo do základních skupin.

Obyvatelstvo se člení na ekonomicky aktivní a ekonomicky neaktivní. Obyvatelstvo ekonomicky aktivní lze dále členit na zaměstnané a nezaměstnané osoby. Podmínkou pro zařazení mezi zaměstnané osoby je věk nad 15 let a jsou to buď zaměstnané osoby nebo osoby samostatně výdělečně činné. U nezaměstnaných osob zůstává stejná podmínka věku, tj. starší 15-ti let a jsou to osoby, které nejsou zaměstnané ani samostatně výdělečně činné. Tyto osoby aktivně hledají práci, tzn. jsou zaregistrované na úřadu práce a jsou schopni nastoupit do 14 dnů do zaměstnání.

Na druhé straně stojí skupina ekonomicky neaktivních obyvatel. Tuto skupinu obyvatel tvoří osoby, které jsou ekonomicky neaktivní z různých příčin a nesplňují výše uvedené podmínky pařících osobám zaměstnaným nebo nezaměstnaným. Mezi ekonomicky neaktivní obyvatelstvo lze zařadit například osoby mladší 15-ti let (děti), studenty, důchodce nebo osoby na rodičovské dovolené (Pavelka, 2007, s. 117).

Míru nezaměstnanosti lze vyjádřit jako procento podílu počtu nezaměstnaných osob k celkovému počtu ekonomicky aktivních osob, tedy k osobám zaměstnaným a nezaměstnaným. Ukazatel míry nezaměstnanosti lze považovat za nejběžnější ukazatel využívaný pro zachycení vývoje nezaměstnanosti v celé zemi nebo jednotlivých regionech. Zkoumání míry nezaměstnanosti lze i u jednotlivých skupin obyvatelstva, a to například podle pohlaví, věkové struktury, vzdělání atd. (Jurečka a Macháček, 2023, s. 160–161).

Úroveň vzdělání

Z hlediska sociální oblasti má na ekonomickou výkonnost regionů také vliv dosažený stupeň vzdělání. Vzdělání lze chápat jako velmi zásadní aspekt pro ekonomický růst. Z obecného hlediska lze konstatovat, že čím je úroveň dosaženého vzdělání vyšší, tak tím jsou většinou i vyšší příjmy jednotlivce. Úroveň vzdělání lze pokládat za významný ukazatel na trhu práce, jelikož s vyšším stupněm vzdělání také roste produktivita osob, s tím také souvisí růst hrubého domácího produktu (Edtech kisk, 2024). Významnou roli v oblasti ekonomické výkonnosti také hraje pojetí celoživotního učení. Tento koncept je významný v oblasti podpory růstu míry zaměstnanosti, prosperity společnosti, zvyšování životní úrovně obyvatelstva, a vede k celkové podpoře růstu ekonomiky. Pojetí celoživotního učení si zakládá na podpoře rozvoje dalšího vzdělávání (Wokoun, 2007, s. 63). Vzdělanostní struktura obyvatel odráží úroveň kvality nabídky pracovní síly na trhu práce. Regionální zkoumání ukazuje, že okolo velkých měst se nachází obyvatelé s nejvyšší úrovní vzdělání. Regiony, ve kterých se vyskytuje nejvyšší míra nezaměstnanosti, mají značnou souvislost s nejnižší úrovní dosaženého vzdělání obyvatelstva (Kupka, 2007).

Životní prostředí a struktura hospodářství

Na výkonnosti ekonomiky v regionech se dále podílí životní prostředí, jako je například kvalita ovzduší, vody, krajiny atd. Kvalita životního prostředí má vliv na zdraví osob, s čímž je spojena zaměstnanost a produktivita jednotlivců.

Významnou roli v rámci ekonomické výkonnosti má průmysl, jehož rozložení v jednotlivých regionech je nerovnoměrné, což má značný dopad na vazby mezi regiony. Na nerovnovážné rozložení průmyslu mezi regiony lze pohlížet z hlediska věcného zaměření, kdy v některých regionech převládá například těžba uhlí a hutnictví, v jiných zase textilní průmysl, automobilový či chemický průmysl. V souvislosti s průmyslovou výrobou je žádoucí vytvářet v jednotlivých regionech příznivé podmínky, které vedou k zakládání nových podniků a zároveň k rozvoji stávajících podniků (Wokoun, 2007, s. 108).

Dalším významným odvětvím v ekonomice je zemědělství. Vzhledem k různým klimatickým podmínkám se struktura zemědělství v jednotlivých regionech liší, stejně jako velikost rostlinné a živočišné výroby. Zemědělství hraje důležitou roli ve vytváření pracovních příležitostí ve venkovských regionech, vedoucí k růstu míry zaměstnanosti.

Mezi rychle se rozvíjející ekonomická odvětví lze zařadit cestovní ruch. V regionech ČR cestovních ruch přispívá k růstu regionálního rozvoje, s čímž souvisí i růst ekonomiky

v jednotlivých regionech. Lze tedy konstatovat, že cestovní ruch hraje důležitou roli v rámci rozvoje regionů. Struktura cestovního ruchu je v jednotlivých regionech odlišná, jelikož každý region disponuje rozdílnými kulturními, přírodními či historickými faktory ovlivňujícími cestovní ruch. V České republice se nachází velké množství například kulturních památek, turistiky, lázeňství a jiných příležitostí pro cestovní ruch. Tyto příležitosti jsou v každém regionu odlišné, a to má také dopad na rozdílnou ekonomickou výkonnost v jednotlivých regionech ČR (Wokoun, 2007, s. 33).

Demografické faktory

Na výkonnost ekonomiky v regionech má také vliv demografická struktura. Na základě regionální analýzy je zřejmé, že demografická struktura obyvatel se v jednotlivých regionech výrazně liší. Existují disparity například v oblasti věkového složení obyvatelstva, pohlaví, úmrtnosti či nemocnosti obyvatel. V regionech, kde se nachází více obyvatel v produktivním věku, nastává značné napětí na trhu práce, což se projevuje větší konkurencí. Namísto toho v regionech, ve kterých existuje vyšší podíl osob v důchodovém věku, vzniká množství negativních sociálních problémů, avšak tento jev může mít i pozitivní dopad na trh práce. Regionální charakter mají také výdaje na starobní důchody a výdaje spojené s podporou v nezaměstnanosti. Pro regiony s mladší věkovou strukturou je typická vyšší míra nezaměstnanosti. Regionální disparity v demografické struktuře a v ekonomické výkonnosti jsou do určité míry vyrovnány migrací obyvatelstva. Migrace obyvatelstva může mít podobu jak dlouhodobou, která se projevuje stěhováním obyvatel z jednoho regionu do druhého, tak i krátkodobou, což zahrnuje dojíždění obyvatel do zaměstnání. V souvislosti s dlouhodobou migrací může docházet k vysídlování určité oblasti, včetně všech negativních důsledků, a to pokud migrace směřuje stále stejným směrem. Problémy spojené s krátkodobou migrací mají souvislost s dopravní obslužností (Kupka, 2007).

1.2 Regionální politika

Regionální politika se začala rozvíjet v řadě států především z důvodu přispívání ke snižování rozdílů mezi regiony. V sociální a ekonomické oblasti regionů by dané disparity mohly ohrozit hospodářský rozvoj celého státu, což by mohlo mít za následek až politické a sociální nepokoje (Macháček, Toth a Wokoun, 2011, s. 93).

V rámci teorie regionální politiky se vyskytují značné rozdíly ve společnosti na vnímání a reagování na regionální disparity v mnoha oblastech. Nicméně existují i rozdíly v schopnosti společnosti v různých oblastech disparity ovlivnit (Blažek a Uhlíř, 2020, s. 16). Regionální

politika tedy vznikla za účelem zmírnění disparit mezi jednotlivými regiony. S cílem vyrovnaného rozvoje regionů se regionální politika rozumí jako prostředek sloužící k alokaci socioekonomických zdrojů a aktivit, přičemž primárním záměrem je stanovení podobně hodnotných životních podmínek ve všech regionech (Pavlík, 2016, s. 14). Jedním z hlavních důvodů vzniku regionální politiky nejsou pouze určité rozdíly v socioekonomické rozvojové úrovni regionů. Regionální politika je ale především chápána jako komponent v oblasti sociálních a ekonomických politik, v rámci kterých jsou země schopny určitým způsobem dosahovat národních cílů, kterými je zajištění sociální a politické stability, ekonomický růst, jistý způsob spravedlivého rozdělování příjmů, který je zároveň ekonomicky motivující, a rovnost příležitostí obyvatel (Blažek a Uhlíř, 2020, s. 16).

Regionální politiku lze dále definovat jako systematickou aktivitu určitého veřejného orgánu, kterým mohou být například orgány Evropské unie či orgány místních nebo regionálních samospráv, zaměřující se na odstraňování dopadů strukturálních změn a nevyváženého ekonomického rozvoje (Wokoun, 2008, s. 30).

Prvořadým zájmem regionální politiky je zajištění, aby jednotlivé regiony měly náležité možnosti podporovat rozvoj svého potenciálu a dosahovat konkurenceschopnosti (Stejskal, 2011, s. 13). Konkurenceschopnost regionů lze vymezit jako existenci určitých podmínek, které napomáhají podnikatelským subjektům na konkrétních trzích konkurovat, a aby jejich výsledky byly zachyceny prostřednictvím konkrétního regionu (Huggins, Thompson, 2017, s. 2). Důležitou součástí pro regiony v oblasti kvalitní konkurenceschopnosti, kdy mají regiony za cíl přilákat do regionu vysoce kvalifikované pracovní síly, je například snadná dopravní dostupnost a kvalitní životního prostředí, které není zatížené zdroji znečištění (Blažek a Uhlíř, 2020, s. 306).

Úkolem regionální politiky je zasahovat v oblasti alokace ekonomických zdrojů, kde mohou být důsledky tržního mechanismu neadekvátní pro obyvatele v daném území, a to z mnoha důvodů, například z pohledu sociálního nebo ekonomického. Nepřípustné dopady tržního mechanismu mohou mít za následek neefektivní či nedostačující uplatňování dostupných zdrojů (Wokoun, 2008, s. 30–31).

Regionální politiku lze považovat za nezbytný soubor opatření vzhledem k tomu, že vždy v určitém odvětví se vyskytne region, který lze považovat za nedostatečně rozvinutý či stagnující. V každém období tedy budou existovat postižené regiony v určité oblasti. Regionální politika by se neměla soustřeďovat pouze na stagnující či nedostatečně rozvinuté

regiony, ale měla by brát také zřetel na příliš rozvinuté regiony, zejména jejich přesycení a příliš rozmanitý hospodářský rozvoj může být škodlivý pro přírodu (Wokoun, 2008, s. 31).

Pro regionální politiku je klíčové stanovení regionů, na které bude regionální politika zaměřena. Regionální politika tedy směřuje podporu pouze na vybrané regiony. Rozlišují se dva základní druhy regionální politiky (Blažek a Uhlíř, 2020, s. 16):

- strategická regionální politika a
- pojišťovací regionální politika.

Cílem strategické regionální politiky je pomocí podpory konkurenceschopnosti a zatraktivnění hlavních městských oblastí dané země zajištění vnější konkurenceschopnosti státu jako celku. Pojišťovací regionální politika je dalším hlavním druhem regionální politiky, která se soustřeďuje na zpevnění vnitřní soudržnosti státu a na odstranění problémů v sociální a ekonomické oblasti v méně rozvojových či zaostávajících regionech. Je tedy možné konstatovat, že pojišťovací regionální politika podporuje ty regiony, které lze považovat za nejproblematictější a hospodářsky nejslabší. V minulosti bylo mnohem častěji uplatňováno pojetí pojišťovací regionální politiky, ale v současnosti se již mnohem častěji vyskytují prvky strategické regionální politiky, které se objevují i v rámci politiky soudržnosti EU (Blažek a Uhlíř, 2020, s. 16).

1.2.1 Vývoj regionální politiky

Při velké hospodářské krizi v meziválečném období, zejména ve Velké Británii, začaly vznikat značné ekonomické a sociální rozdíly mezi jednotlivými regiony. Ve Velké Británii se objevily určité odlišnosti především v míře nezaměstnanosti, kdy ve Walesu byla nezaměstnanost téměř 36 %, ve Skotsku 25 %, kdežto v londýnské aglomeraci 14 %. Stát musel najít určitá řešení, která by pomohla ke snížení regionálních diferencí. Proto byl v roce 1934 přijat první legislativní dokument, který se soustředil na problematické regiony a popisoval způsoby pro efektivnější alokaci prostředků a pozdvižení infrastruktury. Jedná se o dokument „Zákon o speciálních územích“.

Po druhé světové válce se začala regionální politika vyvíjet také ve Francii a Itálii. V případě Francie se jednalo o disparity mezi pařížskou aglomerací a dalšími regiony. V Itálii regionální politika napomáhala industrializovat jižní část země, jelikož severní regiony země byly úspěšné a jih byl nedostatečně rozvinutý.

V dalších západoevropských zemích se regionální politika začala rozvíjet na přelomu padesátých a šedesátých let (Macháček, Toth a Wokoun 2011, s. 174–175).

Za klíčový dokument regionální politiky v Evropské unii je pokládána Evropská charta regionálního plánování. Charta byla schválena v roce 1983 na Evropské konferenci ministrů zodpovědných za regionální politiku.

V tomto dokumentu jsou definovány následující cíle prostorového uspořádání regionů (Wokoun, 2008, s. 26):

- **Přiměřený socioekonomický regionální rozvoj**
Zde se dbá na rozvoj regionů, které jsou označovány za zaostalé a zároveň se usměřuje rozvoj regionů, které lze chápat jako příliš rychle se rozvíjející.
- **Zajištění ochrany životního prostředí a zodpovědné zacházení s přírodními zdroji**
Je zde snaha o vyrovnané zacházení s půdou, energetickými zdroji, ovzduším, vodou, územím, včetně zajištění ochrany architektonického a kulturního dědictví a přírodních hodnot.
- **Vylepšení životní kvality obyvatel**
Další cíl ve výše uvedeném dokumentu se především zaměřuje na zvyšování životního standardu v oblasti bydlení, kultury, pracovních příležitostí, interakcí v rámci obce a rekreačních činnostech, a to v každodenním životě obyvatel.
- **Efektivní využívání území**
Poslední cíl se zabývá zajištěním ochrany zemědělské a lesní půdy a efektivním rozmístěním a rozvojem sídelních a průmyslových oblastí v daném území.

Pro státy v Evropské unii zpracovala Evropská charta regionálního plánování, kromě výše vytyčených cílů i charakter doporučení a dohodu o významných prostorových záměrech v Evropě.

Přístupování ke zformulovaným cílům v dokumentu je pro každou zemi Evropské unie odlišné. Jednotlivé státy si například vytváří svá vlastní regionální plánování a mají rozdílné směry vedoucí ke kvalitnímu prostorovému uspořádání. Z toho důvodu bylo vytvořeno usnesení Evropského parlamentu v roce 1990, které lze považovat za navazující na Evropskou chartu regionálního plánování a zaměřuje se na problémy v rámci řízení regionálního plánování v Evropské unii (Wokoun, 2008, s. 27).

1.2.2 Základní typy, cíle a nástroje regionální politiky

Lauschman stanovuje tři klíčové typy regionální politiky (Lauschman, 1973, cit. podle Wokoun, 2008, s. 30):

- **Stabilizačně orientovaná regionální politika**
Primárním směrem je vytvořit hospodářské struktury, které jsou v konkrétních regionech vyrovnané. K tomu napomáhá koordinování regionální politiky a politiky v jednotlivých odvětvích.
- **Růstově orientovaná politika**
Pomocí optimální organizace veřejných a soukromých investičních aktivit dochází k efektivnímu rozdělení a využití výrobních zdrojů v daném území.
- **Infrastrukturálně orientovaná regionální politika**
Tento typ regionální politiky se soustřeďuje na jednotlivé regiony v rámci jejich vybavenosti infrastrukturou.

Pro regiony, které potřebují pomoc v oblasti konkurenceschopných činností a strukturálních změn, je v rámci národního hospodářství účinnější poskytnout meziregionální pomoc, než zatíženým odvětvím či ekonomickým subjektům vyplácet peněžní prostředky, například v podobě dotací. Zároveň se usiluje o úplnou výkonnost celkového národního hospodářství, s cílem eliminovat disparity mezi jednotlivými regiony a zkoumat směr výkonu na celostátní úrovni ve všech regionech v dané zemi (Wokoun, 2008, s. 30).

Konkrétní cíle regionální politiky jsou specifikovány na základě hospodářské politiky státu a problémů jednotlivých regionů. V určitých časových úsecích dochází ke kontrole, z jaké části jsou specifické cíle splněny, případně nastává jejich upřesnění. Dále se kontroluje efektivnost a výkonnost použitých nástrojů (Wokoun, 2008, s. 35).

Mezi konkrétní cíle regionální politiky lze uvést například (Wokoun, 2008, s. 35):

- pokles regionálních rozdílů v oblasti nezaměstnanosti,
- snížení diferencí mezi regiony v rámci velikosti průměrných příjmů,
- sjednocení v jednotlivých regionech úroveň hrubého domácího produktu,
- rozšíření technické infrastruktury v regionu,
- podpora podnikání v regionu,
- posílení kvality ekologického prostředí regionu a
- rozšíření bytové vybavenosti v regionu.

Z určitých cílů regionální politiky lze poté vyvodit nástroje regionální politiky. Nástroje jsou následně členěny na dvě hlavní skupiny, a to na makroekonomické a mikroekonomické. Dále mezi nástroje regionální politiky lze zahrnout tzv. ostatní nástroje, které nejsou spjaty s ekonomickou činností (Wokoun, 2008, s. 35; Wokoun, 2011, s. 100).

V rámci regionálních problémů je aplikace **makroekonomických nástrojů** určitým způsobem limitována jinými národohospodářskými cíli, např. rovnováha platební bilance, zachování inflace na optimální úrovni. Mezi konkrétní makroekonomické nástroje regionální politiky se řadí:

- fiskální politika,
- monetární politika a
- protekcionismus.

Prostřednictvím **fiskální politiky** je možné usměrňovat regionální rozdíly například v oblasti sazby daní. V regionech, které bojují s poměrně nízkou úrovní poptávky, se provede snížení daňových sazeb, což povede k nárůstu poptávky. Oproti tomu v regionech, ve kterých se vyskytuje vysoká úroveň poptávky, se daňová sazba zvýší, přičemž touto cestou poklesne poptávka. Z toho plyne, že pomocí fiskální politiky dochází k přerozdělování mezi jednotlivými regiony.

Primárním cílem **monetární politiky** je regulovat tok množství peněz v dané ekonomice. V konkrétních regionech dochází prostřednictvím monetární politiky k realizaci jednoduššího přístupu k úvěrům. Dále monetární politika ovlivňuje výši úrokové míry a doby splatnosti. Na základě interakcí mezi regiony se určité množství z těchto obdržených finančních prostředků přesouvá do jiných vybraných podporovaných regionů. Využívání monetární politiky má negativní dopad na inflaci, proto je její využití v rámci regionálních problémů zásadně limitováno.

Protekcionismus, jakožto další skupina makroekonomických nástrojů regionální politiky, slouží prostřednictvím dovozních limitů a celních poplatků ke státní regulaci dovozů. U produktů, které jsou vyráběny ve stagnujících či upadajících regionech, je v případě protekcionismu vhodné na ně zavést celní poplatky a limity, díky kterým se bude poptávka soustřeďovat na domácí výrobu. V rámci těchto opatření je subjektům v daných regionech dána možnost obnovy konkurenceschopnosti jejich produktů například prostřednictvím zvýšení úrovně kvality, poklesem nákladů nebo zlepšením produktivity práce.

Všechny nástroje, které se používají k podpoře regionální politiky, s sebou nesou určité náklady spojené i s ekonomickými ztrátami (Wokoun, 2011, s. 100–102).

Mikroekonomické nástroje mají za cíl poskytovat za konkrétním účelem finanční prostředky. Na základě toho dochází k vyrovnání na trhu práce v jednotlivých regionech, tedy kapitálu a práce, přičemž se ovlivňuje jedna nebo obě složky. V případě mikroekonomických nástrojů je jejich cílem působit na rozhodování ekonomických subjektů v rámci jejich prostorového umístění. Na základě toho, na který ekonomický subjekt se mikroekonomické nástroje soustřeďují, se tyto nástroje člení do dvou hlavních skupin:

- nástroje realokace pracovních sil a
- nástroje realokace kapitálu.

Nástroje realokace pracovních sil především slouží k udržení vyrovnané struktury obyvatel v jednotlivých regionech, zajištění přílivu kapitálu do zaostalých či stagnujících regionů či k vytváření nových pracovních míst. Jestliže se však tomuto nedaří a z určitých důvodů dochází k nutnosti podporovat emigraci obyvatelstva z regionu, tak se pomocí mikroekonomických nástrojů částečně uhrazují náklady související s emigrací. Finanční prostředky mohou hradit například náklady spojené se stěhováním a přepravou osob a jejich majetku. Dále tyto nástroje mohou pomoci při zajištění nového bydlení osob, nebo mohou sloužit k odkoupení nemovitostí, ze kterých jsou obyvatelé nuceni emigrovat.

Nástroje realokace kapitálu mají za primární cíl zajišťování rozvoje nových pracovních míst v regionu. U firem, které jsou v daném regionu již zavedené, je na místě jejich podpora, například při vytváření nového výrobního programu. Pokud se jedná o úspěšnou a konkurenceschopnou firmu, je zde možnost rozvoje její aktuální výroby. V případě, že je cílem přilákat nové firmy do regionu, mohou být nástroje využity k podpoře tvorby nových podnikatelských subjektů. Další možností je přesun firem z regionů, kde již jejich využití vzhledem k počtu pracovních sil není efektivní, do regionů, ve kterých panuje naopak nedostatek pracovních příležitostí (Wokoun, 2011, s. 102–103).

Mezi **ostatní nástroje regionální politiky** je možné zařadit administrativní nástroje a institucionální nástroje. V rámci administrativních nástrojů se může jednat například o vydání správního rozhodnutí, vydané ekonomickým subjektům za účelem zastavení jejich činnosti z důvodu ohrožení rozvoje daného regionu. Na základě zajištění rozvoje regionů lze za hlavní institucionální nástroj považovat regionální rozvojové agentury, které se vyskytují v mnoha státech. Tyto agentury zajišťují vytváření regionálních plánů a programů, dále se podílejí na

vytváření a implementaci programů Evropské unie. Jejich další náplní je poskytování služeb podnikům a orgánům veřejné správy, ať už na místní či regionální úrovni, a spousta dalších činností (Wokoun, 2011, s. 104–105).

2 REGIONÁLNÍ DISPARITY A JEJICH MĚŘENÍ

V odborné literatuře, ve slovnících cizích slov, ale také v encyklopediích se pojem disparita a regionální disparita vyskytuje v různých podobách. Kutscherauer a kol. (2010, s. 8) definuje disparitu jako „*rozdílnost, resp. nerovnost znaků, jevů či procesů, jejichž identifikace a srovnávání má nějaký racionální smysl (poznávací, psychologický, sociální, ekonomický, politický apod.)*“. Regionální disparitou se pak podle Kutscherauera a kol. (2010, s. 8) rozumí „*rozdílnost nebo nerovnost znaků, jevů či procesů majících jednoznačné územní umístění (lze je alokovat ve vymezené územní struktuře) a vyskytujících se alespoň ve dvou entitách této územní struktury*“.

Přítomnost nerovností mezi jednotlivými regiony je v určitých případech žádaná a užitečná, jelikož je jejich existence zásadní pro společenský rozvoj. Obecně lze však považovat regionální disparity za negativní situaci, a to vzhledem k tomu, že nadměrně rozsáhlé disparity mezi regiony ztrácejí své stimulační účinky a mohou způsobit nežádoucí sociální i značné ekonomické a politické důsledky (Pavlík, 2016, s. 16).

2.1 Teoretická východiska regionálních disparit

Aby bylo možné regionální disparity zmírňovat a eliminovat, je zapotřebí nejprve jejich identifikace a měření. Analýza regionálních disparit se zaměřuje zejména na následující čtyři otázky (Wishlade, Yuill, 1997, s. 4):

- Jaké typy disparit se řeší?
- Jaké indikátory lze použít k měření zjištěných disparit?
- Jaké faktory stojí za těmito disparitami?
- Jaké problémy vyvstávají v širším kontextu?

Základem měření regionálních disparit je konceptualizace typu regionální nerovnosti, kterou se regionální politika snaží řešit. Konceptualizace regionálních problémů se v jednotlivých zemích liší, ale v zásadě se zaměřuje na tři základní oblasti regionálních disparit (Wishlade, Yuill, 1997, s. 5):

- disparity fyzického charakteru,
- disparity ekonomického charakteru a
- disparity sociálního charakteru.

Může se to zdát samozřejmé, ale stojí za zmínku, že **disparity fyzické povahy** jsou svou povahou odlišné od ekonomických a sociálních disparit. Zejména jsou fyzické disparity typicky

trvalé a nejsou obecně „vyrobené člověkem“. To má přímé důsledky pro tvorbu politiky. Regionální politika může pouze zmírnit některé nerovnosti, snížit některé dodatečné náklady spojené s periferií nebo podporovat oblasti, pro které je geografie méně důležitá, nemůže však změnit základní podmínky. Wislade a Yuill identifikují pro vyjádření **disparit ekonomické povahy** za nejvýznamnější ukazatel hrubý domácí produkt. Třetí oblast disparit se týká **sociální povahy disparit**, zejména rozdílů v životních podmínkách a příjmech. V některých zemích, jako je Německo nebo Španělsko, existuje výslovný ústavní závazek k vyrovnání životní úrovně. Jinde se sociální disparity týkají především otázek zaměstnanosti. Především ve Spojeném království je cílem regionální politiky dlouhodobé snížení nerovnováhy v pracovních příležitostech (Wislade, Yuill, 1997, s. 5–8).

Existují dva klíčové důvody, v rámci kterých je podstatné určit relevantní charakteristiky subjektů a podrobit je analýze. První důvod je zaměřen na zjišťování rozdílných znaků subjektů. Je zásadní vymezit, v čem konkrétní subjekty (regiony) zaostávají a jak to ovlivňuje zejména změnu struktury a chování. Tento přístup lze označovat jako „disparitní přístup“. Druhým důvodem, který není zas tak častý, je pozorování disparit subjektů, zaměřujících se na zjištění jejich jedinečnosti a na základě toho se odlišují od ostatních pozorovaných subjektů. Na základě vyhodnocené disparity lze rozlišit několik informačních hodnot, které jsou pro příjemce informací podstatné. Těmito hodnoty jsou (Hučka, 2008, s. 18–19):

- poznávací,
- motivační,
- operativní a
- rozhodovací.

Poznávací hodnota rozšiřuje stav vědomostí uživatele informací, aniž by byly kladeny určité podmínky způsobu následného použití těchto získaných informací. Jde tedy o informování příjemce o rozsáhlejším rámci znaků zkoumaných subjektů. **Motivační hodnoty** prostřednictvím změn relevantních znaků zkoumaných subjektů motivují příjemce informací k určitému způsobu chování a podněcují ho k jisté činnosti. Jedná se zde především o delší časové období. Jestliže změny významných znaků zkoumaných subjektů směřují k bezodkladnému chování jako reakční jednání na určitou situaci, jedná se o **operativní hodnotu**. V případě, že se jedná o posouzení změn relevantních znaků zkoumaných subjektů, které podněcují příjemce informací k přijetí určitého rozhodnutí, tak lze hovořit o **rozhodovací hodnotě** (Hučka, 2008, s. 18–19).

Podle výše uvedených dvou základních pohledů k vymezení regionálních disparit je možné rozeznávat disparity pozitivní a negativní. Zároveň jsou v regionálních analýzách obvykle rozeznávány aspekty s dvěma stránkami, kterými jsou silné stránky a slabé stránky určitého analyzovaného objektu. Přičemž za silné stránky je možné považovat pozitivní regionální disparity, zatímco za slabé stránky se dají chápat negativní regionální disparity. Silné stránky v rámci zkoumaného subjektu často směřují k určité komparativní či konkurenční výhodě. Tyto výhody se obvykle zakládají na cenných a jedinečných zdrojích a specifických způsobnostech tyto zdroje efektivně využívat. Slabé stránky mohou často vést až k zásadním rizikům zkoumaného objektu, které se většinou projevují v nedostatku zdrojů a v neschopnosti dostupné zdroje efektivně využívat (Kutscherauer a kol., 2010, s. 10–11).

2.2 Hlediska zkoumání regionálních disparit

K rozpoznání a zachycení regionálních disparit jsou klíčová jednotlivá hlediska zkoumání regionálních disparit. Zde je uvedeno několik základních hledisek, na základě nichž je přípustné regionální disparity studovat:

- časové hledisko,
- měřitelnost,
- teritorialita,
- ovlivnitelnost,
- způsob vzniku a
- dopady.

V rámci pozorování a zkoumání regionálních disparit je naprosto významné **časové hledisko**, které se, jak je již z jeho názvu zřejmé, zaměřuje na časový rámec hodnocení regionálních disparit. Disparity jsou závislé na určitém období a aktuálním stavu ekonomiky. Pro porovnávání regionálních disparit v daném časovém období je nutné aplikovat shodné ukazatele pro počáteční a pro konečný rok. V rámci časového hlediska zkoumání regionálních disparit se uvádějí dvě základní úrovně:

- Časový horizont regionálních disparit – zde lze předpokládat, že regionální disparity působí buď krátkodobě nebo dlouhodobě.
- Dynamika regionálních disparit – u kterých se sledují jak okamžité hodnoty disparit, tak i změny disparit v průběhu určitého času.

Dalším významným hlediskem pro zkoumání regionálních disparit je **měřitelnost**, tedy metoda stanovení velikosti disparit. Při analýze regionálních disparit je kladena pozornost především na ukazatele, jež jsou dobře měřitelné a pozorovatelné, než aby byla pozornost zaměřena na hlubší faktory těchto problémů, které nejsou tak snadno měřitelné (Hučka, 2008, s. 56–59).

Existují dva základní ukazatele, pomocí nichž lze provádět měření regionálních disparit (Molle, 2007, s. 17):

- Objektivní ukazatele – jedná se o indikátory, které vyjadřují blahobyť, jako je příjem, zdraví, vzdělání, bydlení, počet osobních aut, telefonů, televizí nebo lékařů na tisíc obyvatel.
- Subjektivní ukazatele – staví se na dotaznicích, prostřednictvím nichž jsou zjišťovány názory jedinců ohledně jejich životní spokojenosti, tedy zda jsou šťastní a jak hodnotí vlastní situaci.

Další hledisko se zaměřuje na koncept disparit z pohledu **teritoriality regionálních disparit**. Disparity z pohledu území mohou ovlivňovat jednotlivé geografické pozice od státu až po menší oblasti jako jsou kraje či okresy (Hučka, 2008, s. 62).

Jako jedna z charakteristik regionálních disparit je **hledisko ovlivnitelnosti regionálních disparit**. Ovlivnitelnost regionálních disparit lze chápat jako schopnost dosáhnout přijatelných změn disparit za pomoci nástrojů regionální politiky.

Dle ovlivnitelnosti lze disparity členit na:

- Disparity neovlivnitelné – jsou zejména disparity, které vyplývají z posuzování přírodních zdrojů či velikosti území. Neovlivnitelné disparity je možné dále rozeznat jako dočasně neovlivnitelné, které se v průběhu času mohou stát ovlivnitelnými, například za pomoci vědy. Existují také disparity, které nelze ovlivnit ani v budoucnu.
- Disparity ovlivnitelné – tyto disparity lze ovlivnit pomocí nástrojů regionální politiky. Lze je dále členit na disparity přímo ovlivnitelné, kde existuje silný vztah mezi dosaženým výsledkem a konkrétním opatřením. Další skupinou jsou disparity nepřímo ovlivnitelné, u kterých není jistá vazba mezi disparitou, jež má být ovlivněna aplikovaným nástrojem regionální politiky.

V souvislosti s regionálními disparitami existuje určitý přístup k regionům, který vysvětluje, v jakých případech je vhodné ponechat iniciativu na samotných regionech a kdy by měl zasáhnout stát. Tzv. exogenní regionální politika se zabývá ovlivňováním regionálních disparit

ze strany státu a může se vztahovat na kterékoliv územní celky. Tato politika tedy není závislá na přítomnosti samosprávných orgánů na regionální úrovni. Naopak v případě endogenní regionální politiky se řeší regionální disparity v rámci daného regionu, který má vlastní samosprávu. Lze zde řešit disparity v souvislosti s jinými regiony nebo mezi subregiony ve vlastní působnosti (Hučka, 2008, s. 64–65).

Dle **hlediska způsobu vzniku regionálních disparit** se rozlišují dva základní přístupy ke vzniku disparit (Hučka, 2008, s. 66):

- Samovolně vznikající regionální disparity – mezi ně patří především disparity vzniklé na základě přírodních vlivů, kterými mohou být různé přírodní katastrofy, jako jsou například povodně, kalamity, vichřice apod.
- Disparity vznikající činností člověka – disparity způsobené lidskou činností mohou být vzniklé například ekonomickými faktory, jako je i vnější ekonomika, nebo dále politickými aktivitami.

Dalším hlediskem zkoumání regionálních disparit je **hledisko dopadů regionálních disparit**. Regionální disparity mohou mít odlišné dopady na životy lidí v regionech. Jsou rozlišovány tři základní typy dopadů regionálních disparit (Hučka, 2008, s. 66):

- Dopady disparit citlivé na obyvatelstvo – disparity jsou v jednotlivých regionech obyvateli velmi pozorovány a pocíťovány.
- Dopady disparit na ekonomický rozvoj – tyto mají určitou souvislost na urychlení růstu ekonomického rozvoje regionů, nebo naopak zpomalení či brždění ekonomického regionálního rozvoje.
- Dopady disparit na životní prostředí – jsou úzce spojeny s tím, jak disparity ovlivňují úroveň a kvalitu životního prostředí.

2.3 Metody měření regionálních disparit

Při zkoumání vývoje ukazatelů v určitém časovém období na souboru jednotek může docházet ke konvergenci, divergenci, nebo se nevyskytuje žádný z těchto jevů. Konvergenci lze považovat za proces, kdy se v čase regiony vzájemně přibližují na základě hodnoty určitého indikátoru. Naopak divergenci lze chápat jako vzdalování regionů. Tzv. „čistou“ konvergenci, resp. divergenci lze považovat pouze v případě dvou regionů. Jestliže se jedná o více než dva srovnávané regiony, jde především o určitou převažující tendenci. Stav, ve kterém se vyskytuje

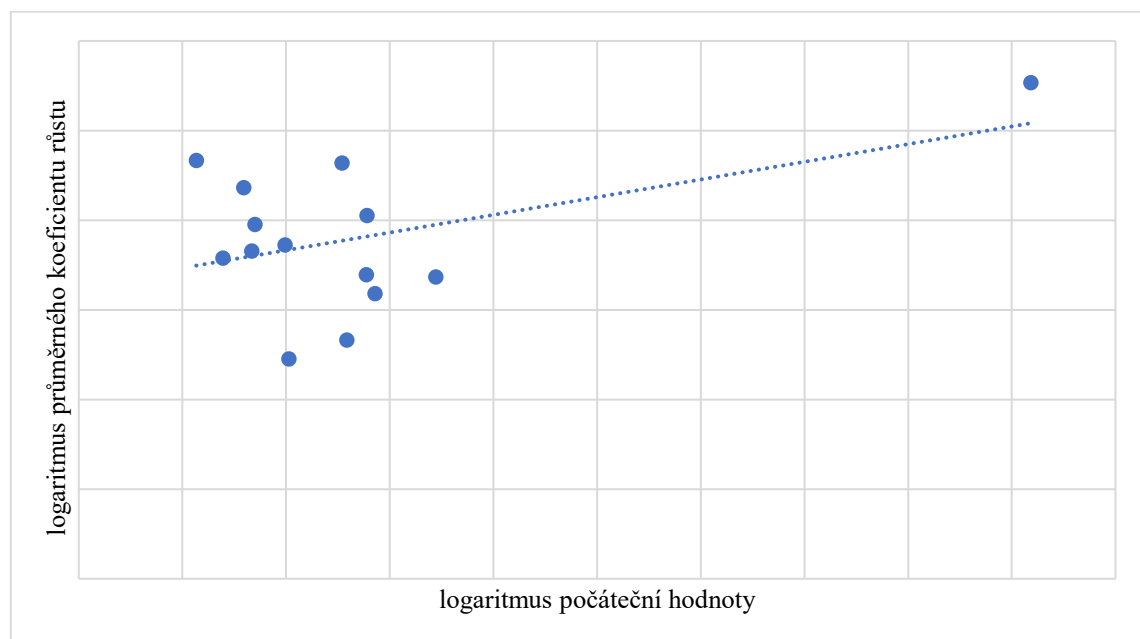
podstatné vychýlení ze všeobecné tendence, lze označit jako disparity (Minařík, Borůvková a Vystrčil, 2013, s. 88).

V rámci pojetí problematiky hodnocení regionálních disparit se rozlišují dva základní přístupy k měření disparit, kterými jsou (Minařík, Borůvková a Vystrčil, 2013, s. 89):

- beta-konvergence a
- sigma-konvergence.

2.3.1 Beta-konvergence

V rámci metody beta-konvergence se běžně používá nástroj regresní analýza. Tato analýza se zabývá souvislostí mezi závislou proměnnou a jednou či více nezávislými proměnnými. Nejčastěji používaným typem regresní analýzy je lineární regrese, která se snaží nalézt přímku, která co nejpřesněji popisuje vztah mezi těmito proměnnými. Regresní analýza mezi závislou a nezávislou proměnnou identifikuje pouze souvislosti v rámci konkrétní datové sady (Vojáček, 2024, s. 111). V případě beta-konvergence se má za to, že se jedná o konvergenci, tedy sbližování jednotek v určitém časovém období, kdy jednotky, které na počátku časového období prokazovaly nízké hodnoty, vyjadřují urychlenější růst než jednotky, u nichž byly hodnoty na začátku časového období vyšší. Naopak o divergenci neboli vzdalování jednotek, se jedná v případě, že jednotky s nízkými hodnotami na počátku období zároveň přinášejí pozvolnější růst než ty, které měly na začátku časového období hodnoty vysoké.

Obrázek 1: Beta-konvergence

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

Na **obrázku 1** lze vidět, že v grafu se na horizontální osu zaznamenají logaritmy počátečních hodnot a na vertikální osu se vnesou logaritmy průměrného koeficientu růstu za sledované období. Tímto získáme velké množství bodů, kterými lze proložit přímkou (Minařík, Borůvková a Vystrčil, 2013, s. 89).

V rámci zjednodušeného postupu je prvním krokem při měření beta-konvergence sesbírat data o hodnotách proměnné na začátku a na konci sledovaného časového období a následně se uskuteční jejich logaritmování. Dále přijde na řadu výpočet průměrných růstových koeficientů pro konkrétní proměnnou, která se vztahuje na jednotku zkoumaného časového intervalu a rovněž se uskuteční logaritmizace těchto hodnot. V neposlední řadě je zapotřebí vytvořit v pravouhlé souřadnicové soustavě rovinný graf, na kterém budou na horizontální ose zobrazeny logaritmické hodnoty počátečních údajů a na vertikální ose budou umístěny logaritmy průměrných růstových koeficientů.

S odpovídající závislou a nezávislou proměnnou se dá za pomoci metody nejmenších čtverců stanovit rovnice regresní přímky, která popisuje průběh této lineární funkce, jejími součástmi jsou pak parametry α a β . Na základě hodnoty směrnice přímky β se dá určit, jestli se jedná o převažující tendenci konvergence či naopak divergence. Jestliže je přímka klesající, tzn. $\beta < 0$, tak je převažující tendencí konvergence, naproti tomu o převládající tendenci divergence se jedná, když přímka je rostoucí, tzn. $\beta > 0$.

Je zde také možnost, že se nebude jednat ani o převažující tendenci konvergence, ani divergence, a to za předpokladu, že parametr β bude téměř roven nule. Na závěr je ještě třeba ověřit statistickou významnost lineárního trendu, který popisuje stanovená regresní přímka. Není-li trend shledán statisticky významným, není statisticky významná ani konvergence nebo divergence, která je pomocí směrnice přímky β indikována (Minařík, Borůvková a Vystrčil, 2013, s. 90–91).

Výsledkem lineárního regresního modelu je obvykle hodnota koeficientu determinace R^2 , který se soustřeďuje na zkoumání přesnosti modelu. Tento koeficient dosahuje hodnot od 0 do 1, avšak v některých případech se místo desetinných čísel používají procenta (0 % až 100 %). O vyšší přesnosti modelu lze hovořit za situace, kdy koeficient R^2 dosahuje vyšších hodnot. Běžně se jedná o dobrý model, jestliže koeficient determinace má vyšší hodnotu než 0,5 (Janáček, 2022, s. 79).

2.3.2 Sigma-konvergence

Jestliže se při sigma-konvergenzi variabilita hodnot proměnné, která je měřena směrodatnou odchylkou, v určitém časovém období systematicky snižuje, lze hovořit o konvergenzi. V případě, že se směrodatná odchylka v časovém období systematicky zvyšuje, jedná se o divergenci (Minařík, Borůvková a Vystrčil, 2013, s. 89).

Při měření pomocí metody sigma-konvergence je prvním krokem sesbírat informace z každého jednotlivého období (nejčastěji roky) ve sledovaném časovém úseku a uskutečnit jejich logaritmování. Dále se z logaritmovaných dat vypočítá pro každé konkrétní období směrodatná odchylka. Na základě získaných směrodatných odchylek se sestrojí graf, kdy na svislé ose budou zachyceny právě směrodatné odchylky a vodorovná osa zaznamená sledovaný časový interval. Při vyhodnocení může dojít k několika výsledkům (Minařík, Borůvková a Vystrčil, 2013, s. 90–91):

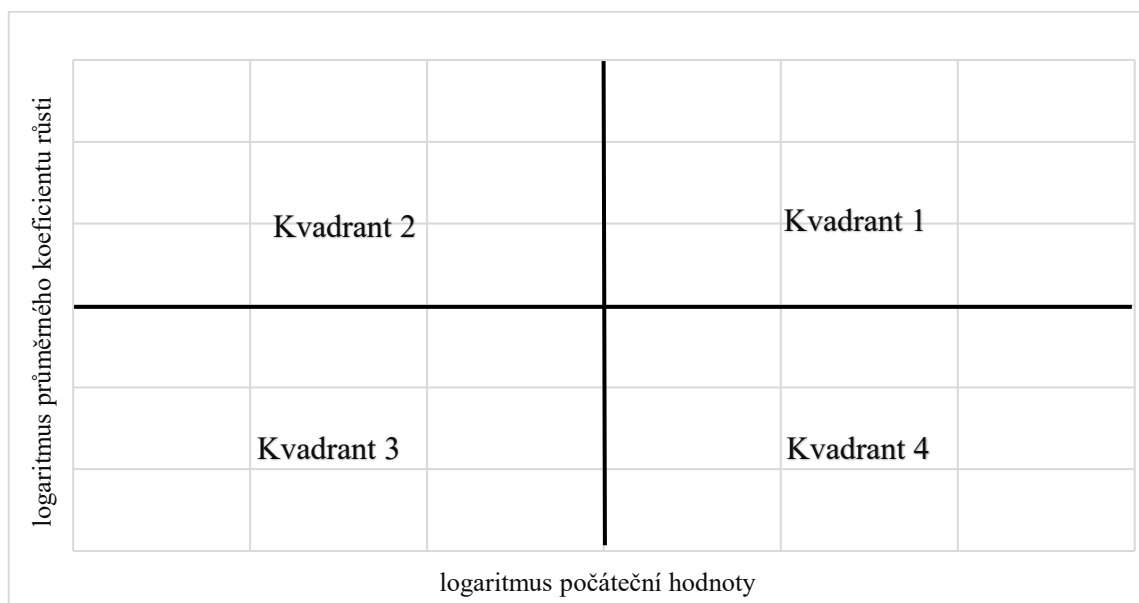
- V případě, že se směrodatná odchylka logaritmů hodnot proměnné v časovém období kontinuálně snižuje, nastává mezi jednotkami v hodnotách pozorované proměnné konvergence.
- Naopak divergence nastává, jestliže směrodatná odchylka v určitém časovém období zobrazuje rostoucí tendenci.
- Nastává i situace, kdy nedochází k divergenci a ani ke konvergenzi, a to za předpokladu, že variabilita jednotek je v daném časovém období téměř neměnná, tedy směrodatná odchylka se pohybuje kolem stálé hodnoty.

Pomocí přístupu sigma-konvergence se v průběhu zkoumaného časového intervalu může vyskytovat střídání konvergence a divergence. Nejedná se tedy pouze o jednotvárný vývoj. Na základě sigma-konvergence je možné při pozorování konvergenčních činností v rozsáhlejších časovém intervalu objasnit nejednoznačné výsledky metody beta-konvergence (Minařík, Borůvková a Vystrčil, 2013, s. 97).

Mezi beta-konvergenzí a sigma-konvergenzí je dáno pravidlo, že v případě, kdy je naplněna beta-konvergence, tak dochází k platnosti i sigma-konvergence. Ovšem sigma-konvergence může být v platnosti i bez existence beta-konvergence (Minařík, Borůvková a Vystrčil 2013, s. 89).

2.3.3 Další nástroje k hodnocení konvergence

Jestliže se nepodaří prokázat konvergenci či divergenci, tak lze použít pro analýzu korelační diagram. Na základě průměrů se plocha diagramu rozčlení na kvadranty.

Obrázek 2: Rozložení kvadrantů

Zdroj: vlastní zpracování dle (Minařík, Borůvková a Vystrčil, 2013, s. 96)

Obrázek 2 znázorňuje digram, jehož plocha je rozčleněna na čtyři kvadranty. Pokud se zkoumané jednotky většinou nacházejí ve druhém a čtvrtém kvadrantu, tak se jedná o vysoce průkaznou konvergenci. Za předpokladu, že zkoumané jednotky jsou rozloženy převážně v prvním a třetím kvadrantu, tak lze hovořit o velmi průkazné divergenci. Jednotky ležící v prvním kvadrantu mají tendenci se od ostatních jednotek vzdalovat. Tyto jednotky jsou specifické svojí nadprůměrnou rychlostí růstu a zároveň nadprůměrnou počáteční hodnotou. Naproti tomu jednotky s podprůměrnou rychlostí růstu a zároveň s podprůměrnou počáteční hodnotou se vyskytují ve druhém kvadrantu. Tyto jednotky mohou mít však tendenci se s postupem času přemístit do prvního kvadrantu. Existují také jednotky, které mají sklon za ostatními jednotkami zaostávat. Tyto jednotky, ležící ve třetím kvadrantu, mají podprůměrnou počáteční hodnotu v kombinaci s podprůměrnou rychlostí růstu. V posledním, čtvrtém kvadrantu se vyskytují jednotky, jejichž počáteční hodnota je nadprůměrná, ale jejich rychlost růstu je naopak podprůměrná. Tyto jednotky mají sklon se v průběhu časového období přemístit do třetího kvadrantu (Minařík, Borůvková a Vystrčil, 2013, s. 95).

Další statistickou metodou, pomocí níž lze jednotlivé regiony třídit do skupin dle jejich podobnosti či nepodobnosti, je **shluková analýza**. Principem shlukové analýzy je identifikace

vnitřní struktury objektů a tuto množinu objektů segmentovat na podskupiny – shluky, jejichž počet není předem známý. Tyto shluky musí splňovat následující podmínky (Minařík, Borůvková, Vstrčil, 2013, s. 109):

- Homogenita shluku, tzn. objekty, které náleží do jednoho shluku, jsou si navzájem maximálně podobné z hlediska hodnot proměnných.
- Heterogenita objektů v různých shlucích, tedy objekty, které spadají do odlišných shluků, vykazují v hodnotách proměnných co největší míru nepodobnosti.
- Každý objekt jednoznačně spadá právě do jednoho konkrétního shluku. Tato podmínka není nezbytná a reguluje výběr použitých aplikovaných přístupů pouze na ty nejzákladnější.

Mezi další metody, které lze považovat za přijatelné pro hodnocení regionálních disparit se řadí (Kutscherauer a kol., 2010, s. 67):

- metoda založená na škálovacích technikách,
- metoda semaforu,
- metoda průměrné odchylky,
- bodová metoda a
- metoda normované proměnné.

Pomocí **metody založené na škálovacích technikách** jsou jednotlivým hodnotám vybraných indikátorů přidělena konkrétní čísla, která mezi sebou nemají žádný numerický vztah. Je nutné podotknout, že tento postup nelze klasifikovat jako určitou metodu měření, jelikož prostřednictvím této metody není možné získat specifické kvantitativní hodnoty. Tuto metodu lze tedy považovat spíše za určitý krok předcházející měření, jehož cílem je stanovit prostorové podmínky. Škálovací metodu je tedy vhodné uplatnit výhradně k vytvoření jistých třídících škal, které by zajistily efektivnější kvantifikaci vybraných kritérií.

Určitým typem škálovací techniky je **metoda semaforu**. V této metodě nejsou však konkrétním hodnotám indikátorů přidělena určitá čísla, ale přiřazují se specifické symboly. Tyto symboly jsou obvykle vyjádřeny ve formě tří kruhů v barvách signalizace semaforu a odpovídají procentuálním hodnotám sledovaných indikátorů.

Metoda průměrné odchylky udává míru variability, která je stanovena jako aritmetický průměr absolutních odchylek určitých hodnot pozorovaných ukazatelů od vybrané hodnoty. Pomocí tohoto přístupu lze eliminovat ze zkoumaného souboru problémy, které jsou způsobeny

vzájemným vyrovnáním kladných a záporných odchylek. Nevýhodou této metody je především to, že nelze stanovit průměrnou hodnotu celkového souboru z průměrných odchylek, které byly dány pro jednotlivé soubory ukazatelů, tedy z jednotlivých průměrných odchylek.

Principem **bodové metody** je určení regionu, kde zkoumaný ukazatel vykazuje buď maximální nebo minimální hodnotu. Minimální hodnota se vezme v úvahu v případě, kdy pokles daného ukazatele je vnímán jako progresivní. Naopak u maximální hodnoty je za progresivní pokládán růst hodnoty daného ukazatele. Tento region v bodovém hodnocení obdrží 1 000 bodů. Ostatní regiony, na základě výše hodnoty jejich vlastního indikátoru k předem stanovené kritériální hodnotě, jsou ohodnoceny body v rozmezí od 0 do 1 000. Jestliže je jako kritérium zvolena minimální hodnota, pak se při výpočtu použije inverzní hodnota tohoto poměru. Pomocí této metody lze určit pořadí regionů, ale také lze stanovit celkové nebo pouze dílčí rozdíly mezi regiony. Na závěr je tedy možné určit, že buď region A je ve všech aspektech pod úrovní regionu B, nebo se jejich úroveň shoduje, kdy region A přináší lepší výsledky u ukazatele x, zatímco region B je výkonnější u ukazatele y. Lze tedy konstatovat, že na základě míry regionálních disparit je možné stanovit pořadí regionů, nebo případně určit rozdíly mezi jednotlivými roky.

Poslední zmíněnou metodou je **metoda normované proměnné**, kdy normovanou proměnnou lze chápat jako bezrozměrnou veličinu s nulovým i jednotkovým průměrem, což umožňuje snadné sčítání vypočtených veličin. Jelikož při srovnávání výsledků s různými počty indikátorů mohou vznikat problémy, je žádoucí pro měření rozdílů mezi regiony zvolit průměrné hodnoty normované proměnné. Za hlavní výhodu této metody lze považovat to, že zohledňuje relativní proměnlivost indikátorů v daném indexu, čímž potlačuje absolutní proměnlivost, kterou zohledňuje bodová metoda (Kutscherauer a kol., 2010, s. 68–73).

3 ANALÝZA REGIONÁLNÍCH DISPARIT Z HLEDISKA EKONOMICKÉ VÝKONNOSTI V KRAJÍCH ČR

Ve třetí kapitole práce je zkoumána analýza regionálních disparit z hlediska ekonomické výkonnosti v krajích České republiky v rozmezí let 2009–2023 s využitím dat Českého statistického úřadu. V rámci analýzy disparit jsou použity dva přístupy k měření konvergence. Aplikované metody umožňují zjišťovat disparity pro vybrané ekonomické ukazatele jako hrubý domácí produkt, disponibilní důchod a míra nezaměstnanosti. Výsledky analýz jsou prezentovány v přehledných grafech, které umožňují lepší interpretaci regionálních disparit.

3.1 Metodika analýzy regionálních disparit

Zkoumané období je patnáctileté, a to v rozmezí let 2009–2023. Data jsou převzata z databáze regionálních účtů z Českého statistického úřadu (ČSÚ, 2025a; ČSÚ, 2025b).

Pro zkoumání regionálních disparit z hlediska ekonomické výkonnosti jsou použity tři ekonomické ukazatele, mezi něž patří hrubý domácí produkt, disponibilní důchod a míra nezaměstnanosti. Tyto ukazatele byly již vysvětleny v podkapitole 1.1.2 Základní ukazatele rozvoje.

V první řadě je pozornost zaměřena na ukazatel hrubý domácí produkt vyjádřený na obyvatele a lze ho tedy chápat jako hodnotu finálních výrobků a služeb, které byly vyrobeny v daném státě za určité časové období (Kadeřábková a Žďárek, 2006, s. 10). Dále je měření regionálních disparit soustředěno na ukazatel disponibilní důchod vyjádřený na obyvatele a je možné ho definovat jako důchod domácností snížen o daňové poplatky a zvýšen o transfery. Domácnosti mohou tento disponibilní důchod využít buď na spotřební výdaje nebo na úspory (Soukup, Pošta, Neset a Pavelka, 2022, s. 51–52). Jako poslední je použit ukazatel míry nezaměstnanosti. Tento ukazatel je podstatný k posouzení ekonomické výkonnosti a pracovního trhu v dané oblasti.

Za účelem analýzy jsou použity dvě statistické metody, kterými jsou beta-konvergence a sigma-konvergence, podrobněji byly tyto metody popsány v podkapitole 2.3 Metody měření regionálních disparit. V rámci metody beta-konvergence je v závislosti na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ a pro $n = 14$ (což představuje počet krajů, které jsou součástí sledovaného vzorku), stanovena kritická hodnota, která činí 0,5324 (Kubanová a Linda, 2020, s. 21). Nejprve je pro zkoumání regionálních disparit za použití metody beta-konvergence použito zkoumané období v celém jeho rozsahu, tedy roky 2009 a 2023. Následně pro detailnější pozorování vývoje

disparit je časové období 2009–2023 rozloženo na tři dílčí časové intervaly, tzn. roky 2009 a 2013, dále 2014 a 2018 a pro poslední časové období jsou použity roky 2019 a 2023. Při měření regionálních disparit pomocí sigma-konvergence je zkoumáno celé časové období od roku 2009 do roku 2023. Hladina významnosti zde zůstává stejná, což znamená $\alpha = 0,05$. Avšak s ohledem na odlišný princip měření oproti srovnání s přístupem beta-konvergence zde rozsah vzorku představuje počet zkoumaných let, tudíž $n = 15$, v závislosti na to kritická hodnota vychází 0,5139 (Kubanová a Linda, 2020, s. 21).

Výsledné hodnoty jsou v práci zpracovány do přehledných grafů, pomocí kterých jsou interpretovány.

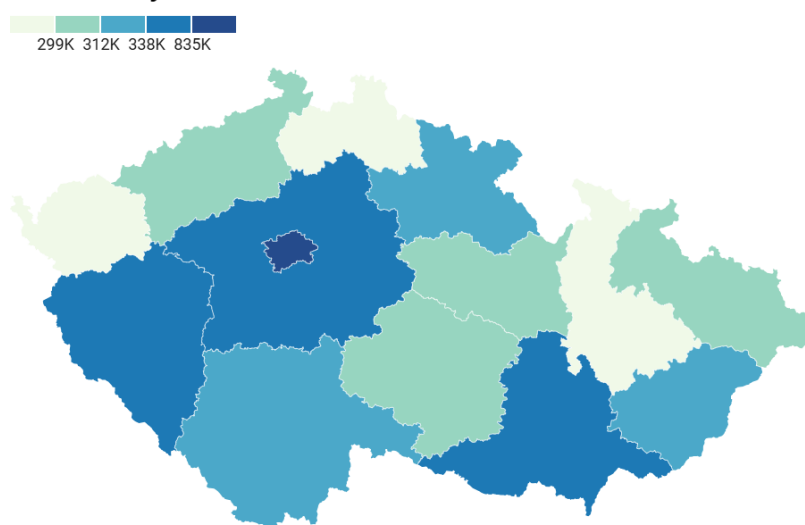
Jelikož se ve všech modelech nachází odlehlá hodnota, kterou představuje Hlavní město Praha, jsou v přílohách zpracovány dodatečné grafy určené pro analýzu regionálních disparit pomocí metody beta-konvergence, které ukazují, jaké by byly výsledky bez odlehlé hodnoty. V rámci této dílčí analýzy se vynecháním jednoho kraje logicky změnil rozsah vzorku, tedy $n = 13$ a na základě toho je kritická hodnota stanovena na 0,5529 (Kubanová a Linda, 2020, s. 21).

3.2 Hrubý domácí produkt

Prvním ekonomickým ukazatelem, který je v této práci zvolen pro analýzu regionálních disparit je hrubý domácí produkt vyjádřený na obyvatele.

Následující dva obrázky představují hodnoty ukazatele hrubého domácího produktu na obyvatele v jednotlivých krajích ČR v letech 2009 a 2023.

HDP na obyvatele v roce 2009

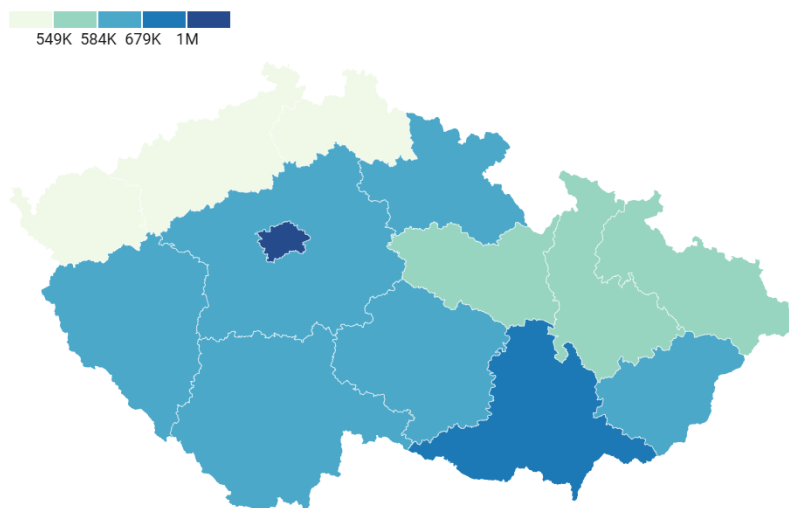

Obrázek 3: HDP v krajích ČR v roce 2009

Zdroj: vlastní zpracování dle (Datawrapper, 2025)

Na **obrázku 3** je možné vidět, že v roce 2009 disponovalo nejvyšším HDP Hlavní město Praha. Přičemž Praha díky své suverénně nejvyšší ekonomické výkonnosti výrazně převyšovala všechny ostatní kraje. Dále nejlépe hodnocenými kraji z hlediska HDP byl Jihomoravský kraj, Středočeský kraj a Plzeňský kraj. Z opačného pohledu je možné řadit Karlovarský kraj, Olomoucký kraj a Liberecký kraj, jejichž HDP na obyvatele bylo hluboko pod republikovým průměrem.

HDP na obyvatele v roce 2023

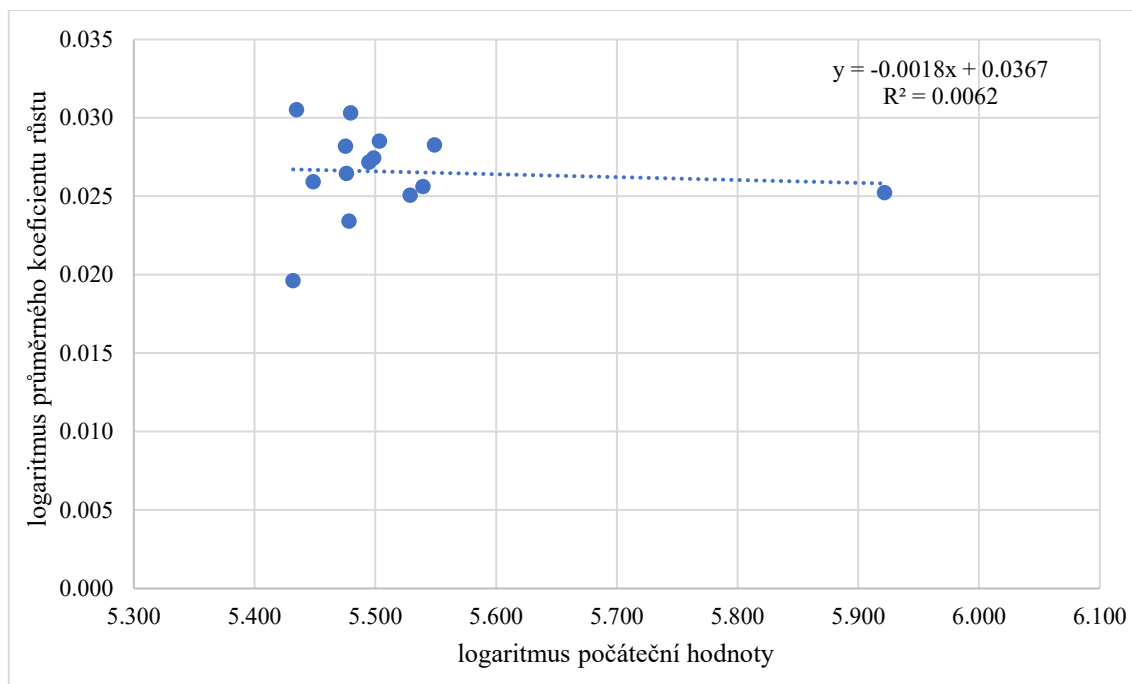

Obrázek 4: HDP v krajích ČR v roce 2023

Zdroj: vlastní zpracování dle (Datawrapper, 2025)

Z **obrázku 4** je možné si všimnout, že v roce 2023 se rozdíly z hlediska úrovně HDP ještě více prohloubily a Praha posílila svou dominantní ekonomickou pozici a zvýšila odstup od ostatních regionů. Mezi druhý kraj, který v roce 2023 dosáhl vysoké hodnoty HDP a zaznamenal významný absolutní růst, se řadí Jihomoravský kraj, ale v celkovém porovnání lze konstatovat, že jeho odstup od Prahy se ještě více zvýšil. Mezi regiony s nejnižšími hodnotami HDP patří Karlovarský kraj, Ústecký kraj a Liberecký kraj. Ve všech krajích ČR došlo ke zlepšení ekonomické výkonnosti, což potvrzuje výrazný nárůst HDP. Mezi kraji však došlo k navýšení rozdílů, jelikož byl růst HDP nerovnoměrný. S pomalejším tempem růstu HDP se potýkají kraje zejména na severozápadě a severovýchodě ČR.

Prvním použitým přístupem ke zkoumání regionálních disparit je metoda beta-konvergence. V návaznosti na výše definovanou metodiku je v rámci beta-konvergence na grafu znázorněn vztah logaritmů počátečních hodnot, které jsou představeny na horizontální ose, a logaritmů průměrného koeficientu růstu, jež jsou vyobrazeny na ose vertikální.

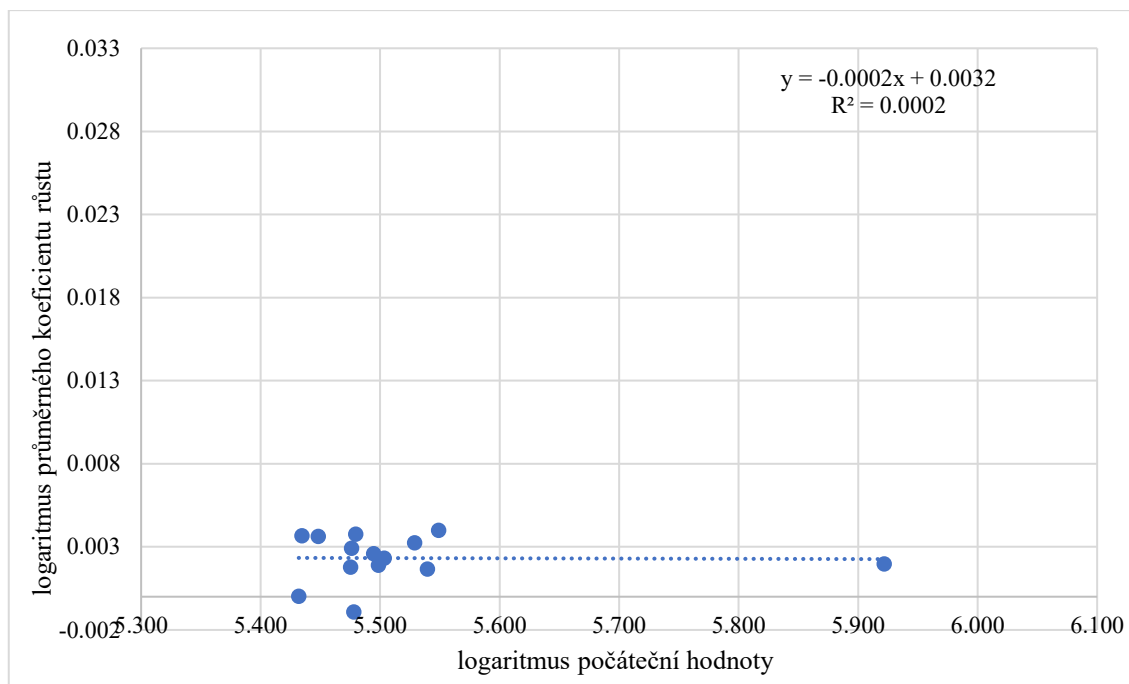
Obrázek 5: Beta-konvergence HDP v letech 2009 a 2023

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

Obrázek 5 znázorňuje výsledek měření regionálních disparit HDP na obyvatele pomocí metody beta-konvergence. Z grafu si lze povšimnout odlehlé hodnoty, kterou je Praha. Tento kraj má ze všech krajů nejvyšší počáteční hodnotu, ale střední koeficient růstu. Praha má značnou tendenci se od ostatních krajů vzdalovat. Dále lze z grafu vidět, že většina krajů zobrazuje nadprůměrný koeficient růstu, avšak oproti Hlavnímu městu Praha se liší nižší počáteční hodnotou. Nejnižší počáteční hodnotou ze všech krajů disponuje Karlovarský kraj. Lze tedy konstatovat, že tento kraj má tendenci se za ostatními kraji opožďovat.

Na grafu je jednotlivými hodnotami proložena lineární spojnice trendu, jejíž tendence je mírně klesající. Korelační koeficient, který je vypočítaný jako odmocnina koeficientu determinace R^2 , vykazuje hodnotu pouhých 0,079. Jelikož je korelační koeficient nižší než kritická hodnota, model lze tedy považovat za statisticky nevýznamný. Koeficient β dosahuje hodnoty -0,0018 a má zápornou směrnicí, nelze tedy konvergenci považovat za statisticky významnou.

Na základě analýzy HDP bez odlehlé hodnoty, podle obrázku v příloze A, dosahuje korelační koeficient hodnoty pouhých 0,172. Kritická hodnota převyšuje hodnotu korelačního koeficientu, proto nelze ani tento model pokládat za statisticky významný. V rámci sledovaného období 2009–2023 je tedy vývoj regionálních disparit mezi kraji ČR nejednoznačný a přítomnost odlehlé hodnoty nemá na interpretaci výsledků zásadní vliv.

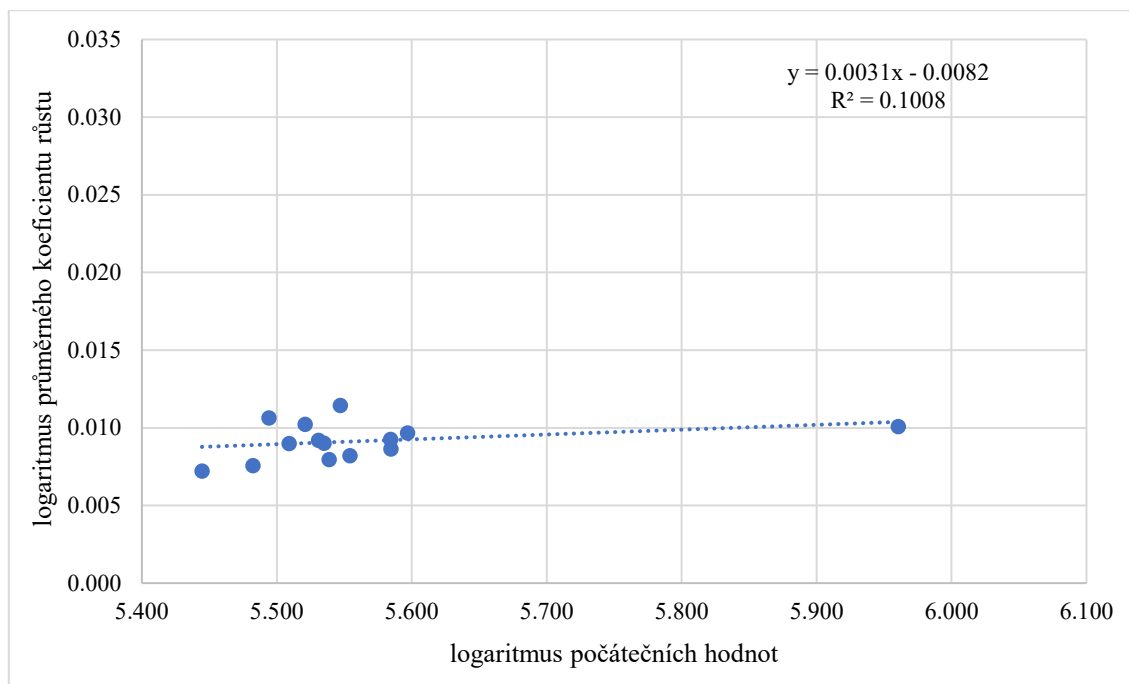
Obrázek 6: Beta-konvergence HDP v letech 2009 a 2013

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

Následně byla provedena analýza dílčích období s cílem ověřit, zda nejsou konvergenční nebo divergenční trendy přítomny alespoň v některých kratších fázích. Prvním ze sledovaných období je 2009–2013.

Obrázek 6 vyobrazuje odlehlou hodnotu, kterou opět znázorňuje Hlavní město Praha. Dále si lze povšimnout, že oproti předchozímu obrázku se všechny hodnoty přesunuly do spodní části grafu, což vypovídá o podprůměrném koeficientu růstu a Karlovarský kraj dosáhl i záporné hodnoty. Graf vykazuje, že lineární směrnici trendu, která je proložena jednotlivými hodnotami, lze považovat za téměř konstantní. Korelační koeficient dosahuje pouze hodnoty 0,014. Přičemž korelační koeficient je nižší než kritická hodnota a model nelze považovat za statisticky významný. Jelikož je tato hodnota korelačního koeficientu velmi se přibližující nule a lineární spojnice trendu se dá považovat za rovnoběžnou s horizontální osou, tak zde není možné hovořit o tendenci konvergence ani tendenci divergence.

Na obrázku v příloze A je znázorněn výsledek měření regionálních disparit HDP bez odlehlé hodnoty, kdy hodnota korelačního koeficientu představuje 0,194. Kritická hodnota je i v tomto případě vyšší než hodnota korelačního koeficientu, což znamená, že ani tento model nelze považovat za statisticky významný. V letech 2009–2013 je tedy vývoj regionálních disparit nejednoznačný.

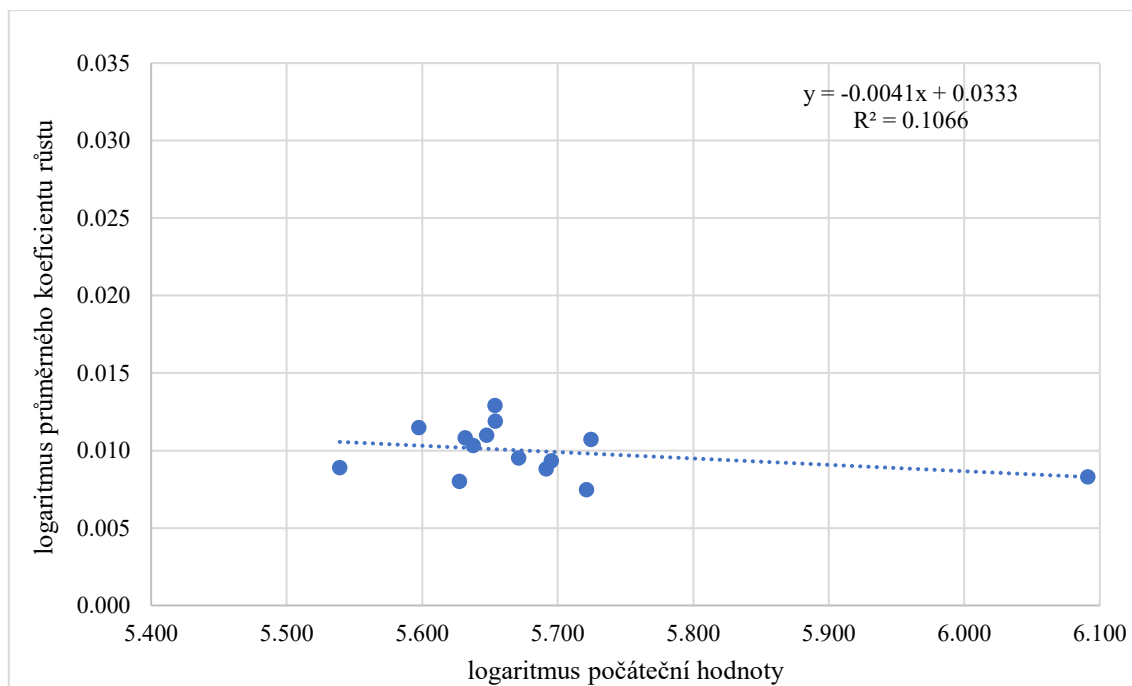

Obrázek 7: Beta-konvergence HDP v letech 2014 a 2018

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

Dále bylo sledováno dílčí období 2014–2018. Na **obrázku 7** si lze povšimnout, že se u hodnot, oproti obrázku 6, zvýšil průměrný koeficient růstu, ale stále lze hovořit o podprůměrných hodnotách. Většina krajů se vyznačuje také podprůměrnou počáteční hodnotou, kdy i v tomto časovém období se nachází odlehlá hodnota, představující Hlavní město Praha, která směřuje k vyšší počáteční hodnotě. Hodnota korelačního koeficientu činí 0,317. Kritická hodnota je vyšší než hodnota korelačního koeficientu, tudíž model není považován za statisticky významný. Koeficient β dosahuje hodnoty 0,0031 a značí se kladnou směrnici růstu. Nelze však jednoznačně určit, zda dochází k tendenci konvergence či tendenci divergence.

Pro analýzu regionálních disparit HDP bez odlehlé hodnoty, jak je zobrazeno v příloze A, se korelační koeficient dostává pouze na hodnotu 0,318. Kritická hodnota přesahuje hodnotu korelačního koeficientu, z toho vyplývá, že tento model není možné interpretovat jako statisticky významný. Ze srovnatelných hodnot korelačních koeficientů je patrné, že přítomnost odlehlé hodnoty nemá v tomto případě na význam modelu prakticky žádný vliv.

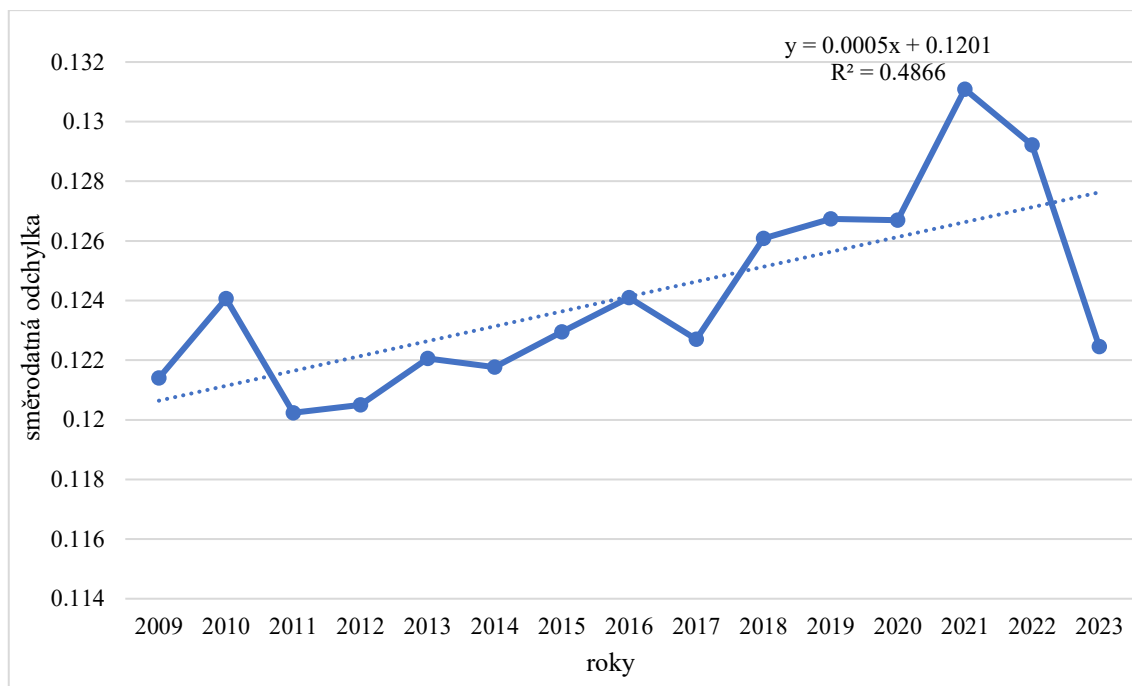
Obrázek 8: Beta-konvergence HDP v letech 2019 a 2023

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

Poslední z dílčích období sleduje roky 2019 a 2023. Na **obrázku 8** lze vidět, že zůstávají přibližně stejné hodnoty průměrného koeficientu růstu jako v letech 2014 a 2018. Avšak zde nastal nárůst počátečních hodnot u všech krajů, ale opět se Hlavní město Praha vzdaluje od ostatních krajů v rámci své nadprůměrné počáteční hodnoty. Hodnota korelačního koeficientu činí 0,326. Kritická hodnota je vyšší než hodnota korelačního koeficientu, tudíž model není považován za statisticky významný. Koeficient β dosahuje hodnoty -0,0041 a značí se zápornou směrnici růstu. Nelze však jednoznačně určit, zda dochází k tendenci konvergence či tendenci divergence.

Podle vyhodnocení regionálních disparit HDP bez odlehlé hodnoty, jak ukazuje obrázek v příloze A, činí korelační koeficient pouze 0,138. Kritická hodnota i zde přesáhla úroveň korelačního koeficientu, a proto nelze tento model uznávat za statisticky významný.

Následně je pro ukazatele HDP v rámci zkoumání regionálních disparit použit druhý přístup, kterým je sigma-konvergence. Tato metoda spočívá ve vyhodnocování variability v čase, kde na horizontální ose jsou znázorněny jednotlivé roky ve sledovaném období a vertikální osa udává hodnoty směrodatné odchylky.

Obrázek 9: Sigma-konvergence HDP v letech 2009–2023

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

Obrázek 9 znázorňuje graf, který zachycuje vývoj regionálních disparit pro ukazatele HDP na obyvatele v České republice pomocí metody sigma-konvergence za období 2009–2023. Vertikální osa představuje jednotlivé roky, ve kterých jsou regionální disparity zkoumány a horizontální osa zobrazuje hodnoty směrodatné odchylky. Z grafu lze vidět, že trend má až do roku 2021 téměř výhradně rostoucí tendenci. Nejvyšší hodnotu směrodatné odchylky zaznamenal rok 2021, na což o dva roky později, v roce 2023 nastal prudký pokles. V roce 2023 nastala největší změna ve vývoji, konkrétně strmý propad variability oproti roku 2021 způsobil pokles zhruba o 13 procentuálních bodů. Koeficient σ činí 0,0005 a má kladnou směrnici růstu, avšak tato hodnota se velmi přibližuje 0. Korelační koeficient dosahuje hodnoty 0,698. Kritická hodnota je nižší než hodnota korelačního koeficientu a je zde tedy zjištěn statisticky významný divergenční trend, přestože je velmi slabý.

Výsledky měření regionálních disparit HDP pomocí metody beta-konvergence ve všech dílčích sledovaných obdobích prokázaly, že modely není možné považovat za statisticky významné. Jelikož korelační koeficienty byly ve všech obdobích pod kritickou hodnotou, tak se nepodařila prokázat převažující tendence konvergence ani tendence divergence. Hlavní město Praha, které je možné chápat jako odlehlou hodnotu, disponovalo ze všech krajů ve sledovaném období nejvyšší počáteční hodnotou a nejvyšším koeficientem růstu. Naopak nejnižší počáteční

hodnoty a mírný koeficient růstu vykazoval Karlovarský kraj. Ani po vyloučení odlehlé hodnoty nelze považovat modely jako statisticky významné.

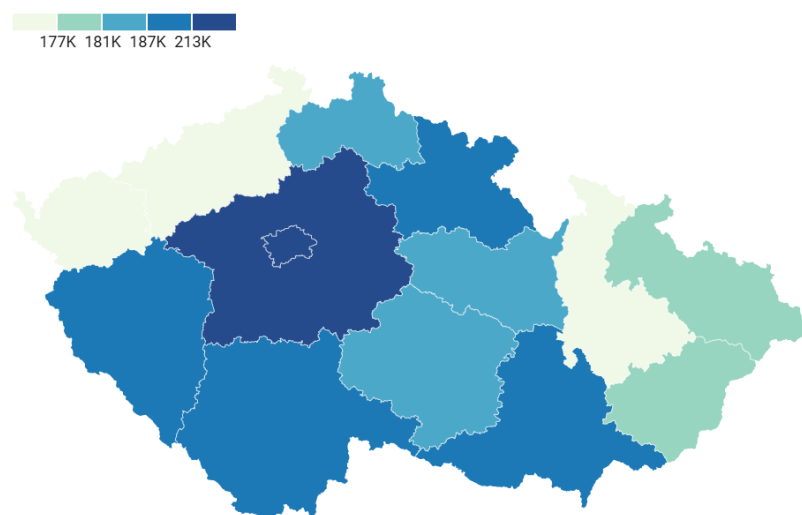
Měření regionálních disparit pro HDP pomocí metody sigma-konvergence zaznamenalo rostoucí trend směrodatné odchylky, a to zejména do roku 2021. Výrazný pokles směrodatné odchylky nastal v roce 2023. Model se zde podařilo prokázat za statisticky významný. I přesto, že je trend velmi slabý, tak zde dochází k převažující tendenci divergence.

3.3 Disponibilní důchod

Dalším zvoleným ekonomickým ukazatelem, vhodným pro měření regionálních disparit, je disponibilní důchod vyjádřený na obyvatele.

Obrázky níže znázorňují pomocí map vývoj disponibilního důchodu na obyvatele v jednotlivých krajích ČR, a to v letech 2009 a 2023.

Disponibilní důchod na obyvatele v roce 2009

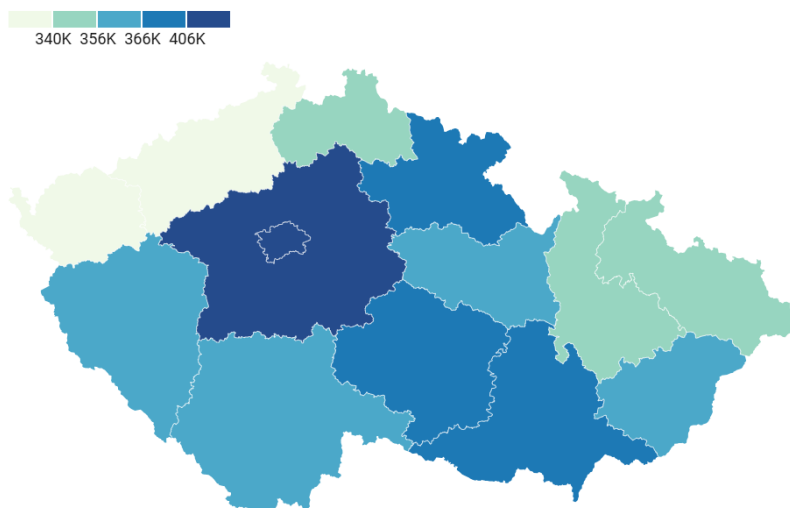

Obrázek 10: Disponibilní důchod v krajích ČR v roce 2009

Zdroj: vlastní zpracování dle (Datawrapper, 2025)

Z **obrázku 10** je patrné, že nejvyšší hodnoty disponibilního důchodu v roce 2009 zaznamenalo Hlavní město Praha následované Středočeským krajem. Tyto kraje již v roce 2009 disponovaly nadprůměrnými příjmy domácností. Mezi kraje, ve kterých se nacházely nejnižší hodnoty disponibilního důchodu a potýkaly se tak s nižšími příjmy, je možné zařadit Karlovarský kraj, dále s téměř stejnou hodnotou Ústecký kraj a Olomoucký kraj.

Disponibilní důchod na obyvatele v roce 2023

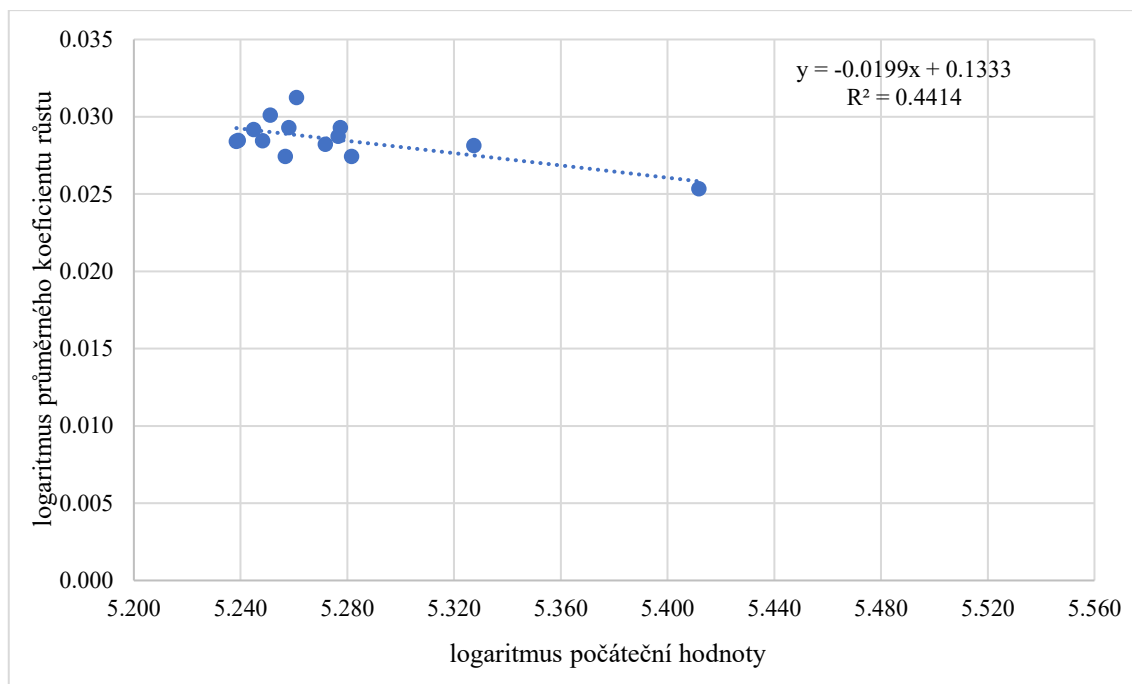

Obrázek 11: Disponibilní důchod v krajích ČR v roce 2023

Zdroj: vlastní zpracování dle (Datawrapper, 2025)

Z **obrázku 11** je možné vidět, že nejvyšší disponibilní důchod v roce 2023 zůstává v Hlavním městě Praha a druhou nejvyšší hodnotu disponibilního důchodu zaznamenává Středočeský kraj. Mezi hlavním městem a ostatními kraji výrazně narostly rozdíly. Nejnížší hodnoty disponibilního důchodu zůstaly v Karlovarském kraji a v Ústeckém kraji. K celorepublikovému průměru má nejbližší kraj Vysočina a Jihomoravský kraj. Komplexně je možné poznamenat, že mezi lety 2009 a 2023 došlo k výraznému nárůstu disponibilního důchodu ve všech krajích České republiky, avšak tento růst není možné chápat jako rovnoměrný. Značný nárůst byl nejvíce patrný v Hlavním městě Praha a také ve Středočeském kraji. Nejnížší přírůstky zaznamenaly kraje Karlovarský, Ústecký a Moravskoslezský.

Nejprve je opět pro analýzu regionálních disparit v rámci disponibilního důchodu použita metoda beta-konvergence.

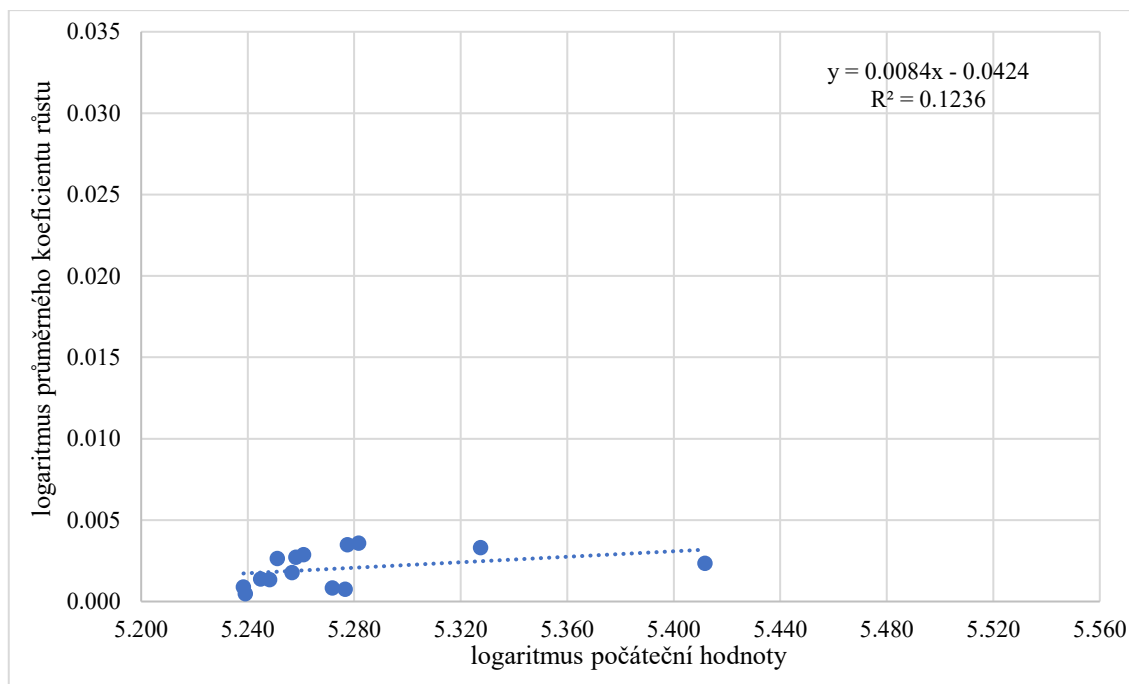

Obrázek 12: Beta-konvergence disponibilního důchodu v letech 2009 a 2023

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

Obrázek 12 zobrazuje výsledek měření regionálních disparit disponibilního důchodu na obyvatele pomocí přístupu beta-konvergence. Lze si povšimnout, že kraje dosahují nadprůměrných hodnot koeficientu růstu. Avšak většina krajů zde nabývá nízkých počátečních hodnot. Je zde znázorněna odlehlá hodnota nabývající vyšší počáteční hodnoty oproti většině krajů, kterou je Hlavní město Praha. Korelační koeficient nabývá hodnoty 0,664. Jelikož je kritická hodnota nižší než hodnota korelačního koeficientu, tak lze model považovat za statisticky významný. Koeficient β představuje hodnotu -0,0199 se zápornou směrnici růstu, a proto je zde převažující tendencí konvergence.

V příloze B je zahrnut obrázek pro měření regionálních disparit disponibilního důchodu bez odlehlé hodnoty, přičemž korelační koeficient dosahuje hodnoty 0,217. Kritická hodnota převyšuje hodnotu korelačního koeficientu, a proto model nelze považovat za statisticky významný. Ve srovnání s modelem uvažujícím všechny kraje se tak závěr o vývoji disparit liší, respektive není jednoznačný, což je do jisté míry překvapivé.

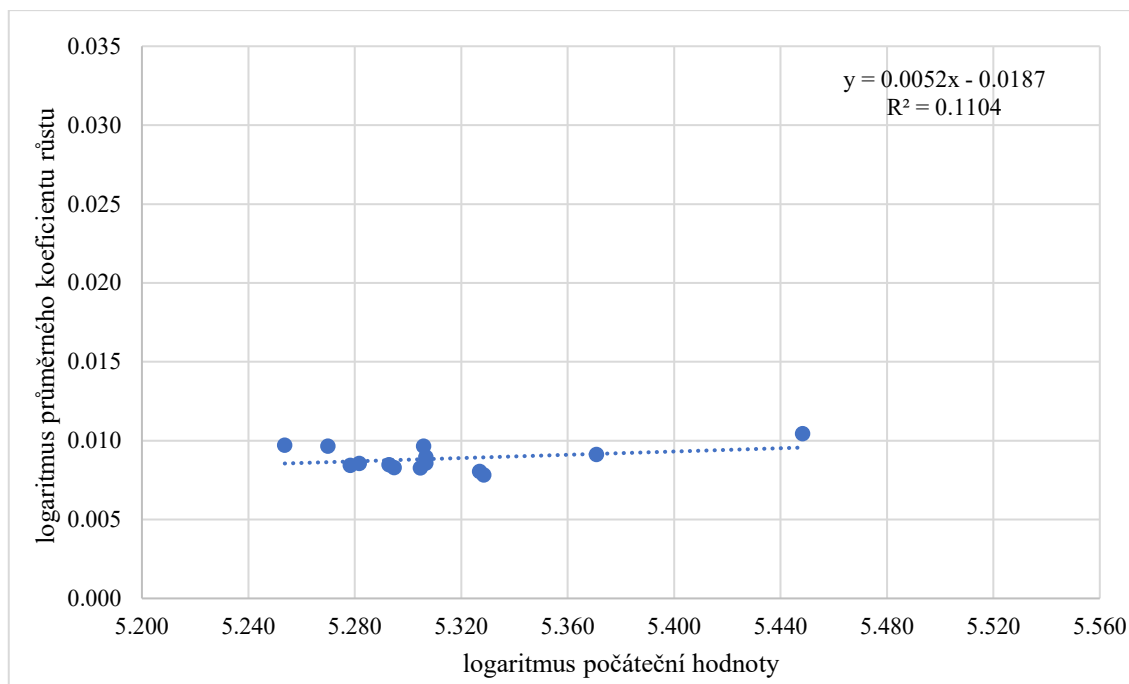

Obrázek 13: Beta-konvergence disponibilního důchodu v letech 2009 a 2013

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

Prvním ze sledovaných dílčích období je 2009–2013. Na **obrázku 13** je možné si povšimnout, že oproti obrázku 12 hodnoty průměrného koeficientu růstu výrazně poklesly a jsou rozmístěny ve spodní části grafu. Dále lze konstatovat, že počáteční hodnoty krajů se pohybují téměř na stejné úrovni jako v předchozím grafu. Většina krajů tedy nabývá nízkých počátečních hodnot, výjimkou je Hlavní město Praha, které představuje vyšší počáteční hodnotu než ostatní kraje. Korelační koeficient dosahuje hodnoty 0,352. Na základě toho, že kritická hodnota je vyšší než hodnota korelačního koeficientu, model nelze považovat za statisticky významný. Koeficient β se nachází na hodnotě 0,0084 s kladnou směrnici růstu, ale není zde možné stanovit, jestli nastává převažující tendence konvergence či převažující tendence divergence.

V návaznosti na analýzu měření regionálních disparit disponibilního důchodu je v příloze B zachycen obrázek bez odlehle hodnoty, kde korelační koeficient dosahuje hodnoty 0,558. Kritická hodnota se v tomto případě nachází pod hodnotou korelačního koeficientu a v důsledku toho je vhodné model považovat za statisticky významný. Koeficient β vykazuje hodnotu 0,0264 s kladnou směrnici růstu a mezi kraji se nachází statisticky významný divergenční trend. Podobně jako v analýze celého období lze v této dílčí fázi konstatovat nekonzistenci výsledků analýzy, které jsou zásadně rozdílné s odlehlou hodnotou Hlavního města Prahy a s její absencí.

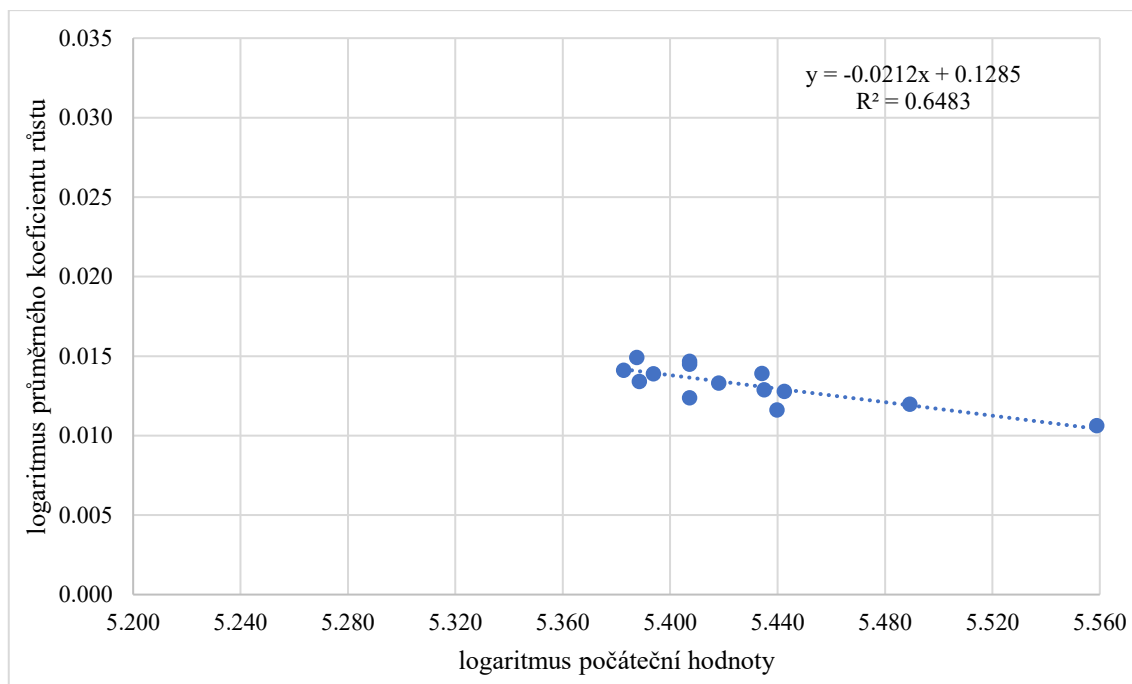

Obrázek 14: Beta-konvergence disponibilního důchodu v letech 2014 a 2018

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

Následně bylo sledováno dílčí období 2014–2018. **Obrázek 14** ukazuje na mírně vyšší hodnoty průměrného koeficientu růstu, než které jsou na obrázku 13. Počáteční hodnoty se vyskytují nepatrně pod průměrem, vyjma odlehlé hodnoty s Hlavním městem Praha, kde je počáteční hodnota lehce nad průměrem počátečních hodnot. Korelační koeficient vykazuje hodnotu 0,332. Kritická hodnota převyšuje hodnotu korelačního koeficientu, což znamená, že model nelze považovat za statisticky významný. Koeficient β dosahuje hodnoty 0,0052 s kladnou směrnici růstu. Nelze však určit, zda mezi kraji dochází k převažující tendenci konvergence nebo převažující tendenci divergence.

Analýzu regionálních disparit disponibilního důchodu bez odlehlé hodnoty znázorňuje obrázek v příloze B, ve kterém hodnota korelačního koeficientu činí 0,32. Kritická hodnota překračuje hodnotu korelačního koeficientu, což indikuje, že tento model není považován za statisticky významný. V období 2014–2018 je tedy závěr o vývoji disparit nejednoznačný, a to bez ohledu na Hlavní město Praha.

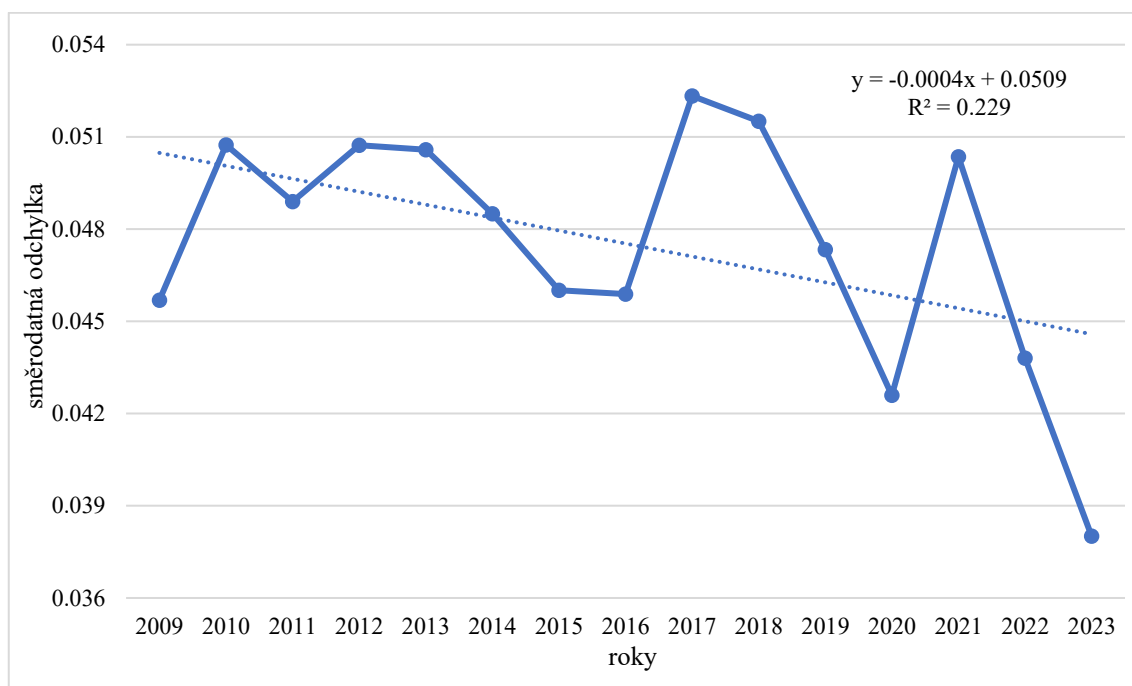
Obrázek 15: Beta-konvergence disponibilního důchodu v letech 2019 a 2023

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

Na závěr je sledováno dílčí období 2019–2023. Z **obrázku 15** je možné si povšimnout, že v dílčím časovém období v rozmezí let 2019 a 2023 nabývají kraje nejvyšších počátečních hodnot z kompletního stanoveného časového intervalu. Nejvyšší počáteční hodnoty dosahuje odlehlá hodnota, kterou zachycuje Hlavní město Praha. Z obrázku je také patrné, že hodnoty dosahují lehce podprůměrného koeficientu růstu. Korelační koeficient představuje hodnotu 0,805. Kritická hodnota je zde nižší než hodnota korelačního koeficientu. Na základě toho lze považovat model za statisticky významný. Koeficient β stanovuje hodnotu -0,0212 se zápornou směrnici růstu. Vzhledem k tomu lze určit převažující tendenci konvergence.

Obrázek v příloze B ukazuje analýzu regionálních disparit disponibilního důchodu bez odlehlé hodnoty, kde hodnota korelačního koeficientu je 0,681. Kritická hodnota má nižší hodnotu než korelační koeficient a model lze chápat jako statisticky významný. Koeficient β má hodnotu -0,0238 se zápornou směrnici růstu a na základě toho je možné hovořit o převažující tendenci konvergence mezi kraji. Období 2019–2023 se tak stává jediným obdobím, kde je závěr o konvergenci potvrzen jak analýzou za přítomnosti Hlavního města Prahy, tak s její absencí. Nutno podotknout, že koeficienty β nabývají v obou případech velmi podobných hodnot, tedy Praha vývoj disparit v tomto smyslu zásadně neovlivňuje.

Pro hodnocení regionálních disparit v rámci ukazatele disponibilní důchod je dále použita metoda sigma-konvergence.

Obrázek 16: Sigma-konvergence disponibilního důchodu v letech 2009–2023

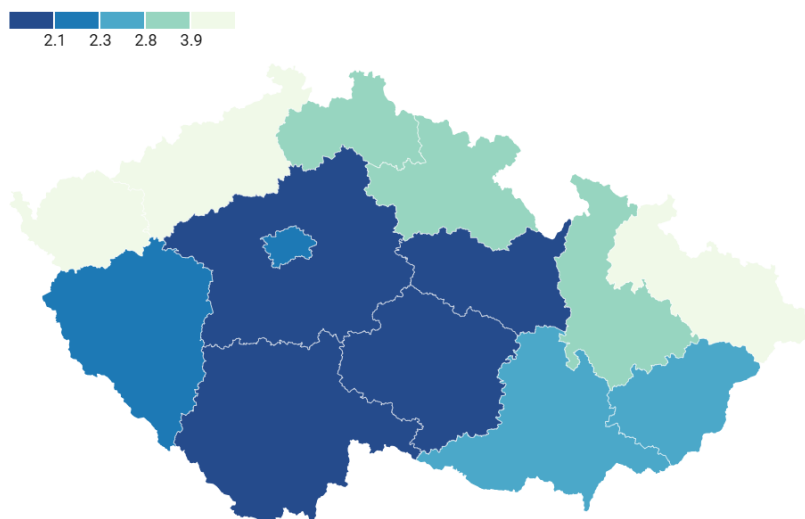
Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

Na **obrázku 16** je zobrazen graf, který zachycuje pomocí metody sigma-konvergence výsledek měření regionálních disparit pro ukazatele disponibilní důchod na obyvatele v České republice. Z grafu je možné si povšimnout, že disponibilní důchod má v daném časovém období kolísavý vývoj. Nejvyšší hodnotu směrodatné odchylky zaznamenal rok 2017 následovaný poklesem o téměř deset procentuálních bodů v roce 2020. V roce 2021 směrodatná odchylka disponibilního důchodu vzrostla, avšak poté začala klesat, přičemž v roce 2023 dosáhla nejnižší hodnoty v celém sledovaném časovém období s poklesem o dvanáct procentuálních bodů. Koeficient σ má za výsledek hodnotu $-0,0004$ se zápornou směrnici růstu, přičemž je tato hodnota velmi se přibližující 0. Korelační koeficient nabývá hodnoty $0,479$. Kritická hodnota převyšuje hodnotu korelačního koeficientu, tudíž model nelze pokládat za statisticky významný. Pro značnou rozkolísanost vývoje variability tak není možné jednoznačně stanovit, zda dochází k převažující tendenci konvergence či převažující tendenci divergence.

Z výsledků analýzy ukazatele disponibilního důchodu na obyvatele vyplývá několik zajímavých závěrů. Na základě přístupu beta-konvergence lze uvažovat, že konvergence nastala mezi roky 2009 a 2023 v rámci analýzy všech krajů, tento závěr je však trochu oslaben

představovaly Karlovarský kraj, Ústecký kraj a Moravskoslezský kraj. U těchto krajů je možné považovat hodnoty míry nezaměstnanosti až za nadprůměrné.

Míra nezaměstnanosti v roce 2023

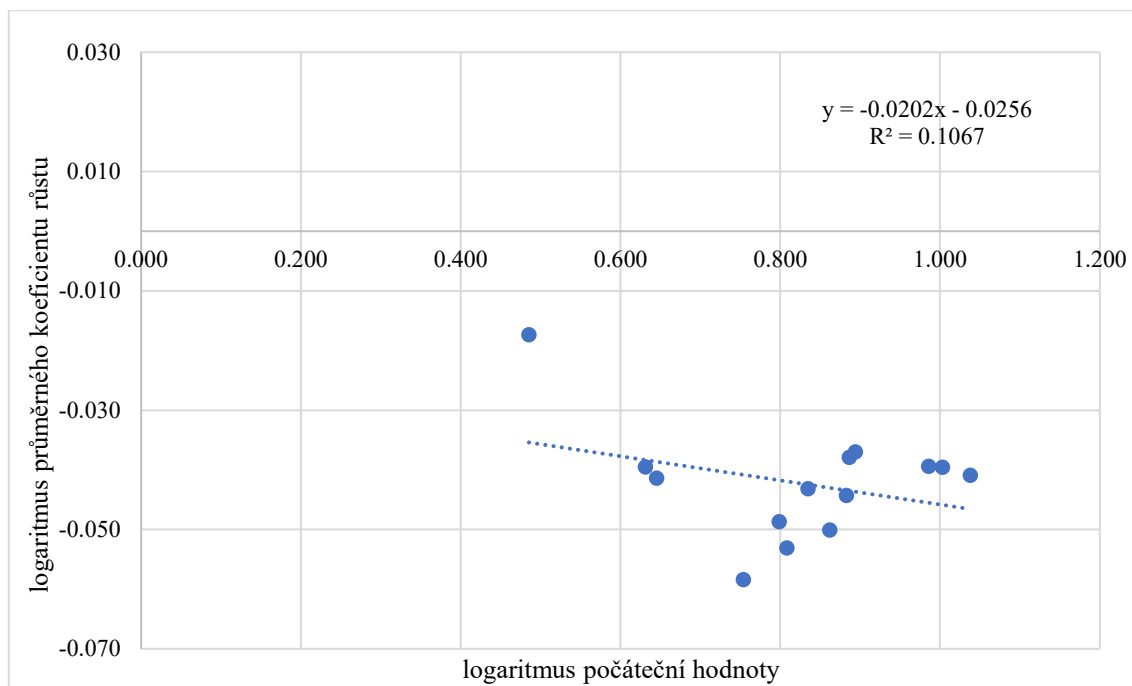

Obrázek 18: Míra nezaměstnanosti v krajích ČR v roce 2023

Zdroj: vlastní zpracování dle (Datawrapper, 2025)

Z **obrázku 18** je možné si povšimnout významného zlepšení. Ve všech krajích nastal pokles míry nezaměstnanosti. Nejnižší míra nezaměstnanosti byla v kraji Vysočina, následně ve Středočeském kraji, shodně s Jihočeským krajem a v Pardubickém kraji. I přesto, že v Karlovarském kraji, Ústeckém kraji a Moravskoslezském kraji míra nezaměstnanosti výrazně klesla, tak stále zůstávají nad republikovým průměrem. Ačkoli rozdíly v míře nezaměstnanosti mezi kraji stále přetrvávají, tak lze konstatovat, že z prostorového hlediska došlo k jejich určitému zmírnění.

V první řadě je v rámci analýzy regionálních disparit pro ukazatel míry nezaměstnanosti použita metoda beta-konvergence.

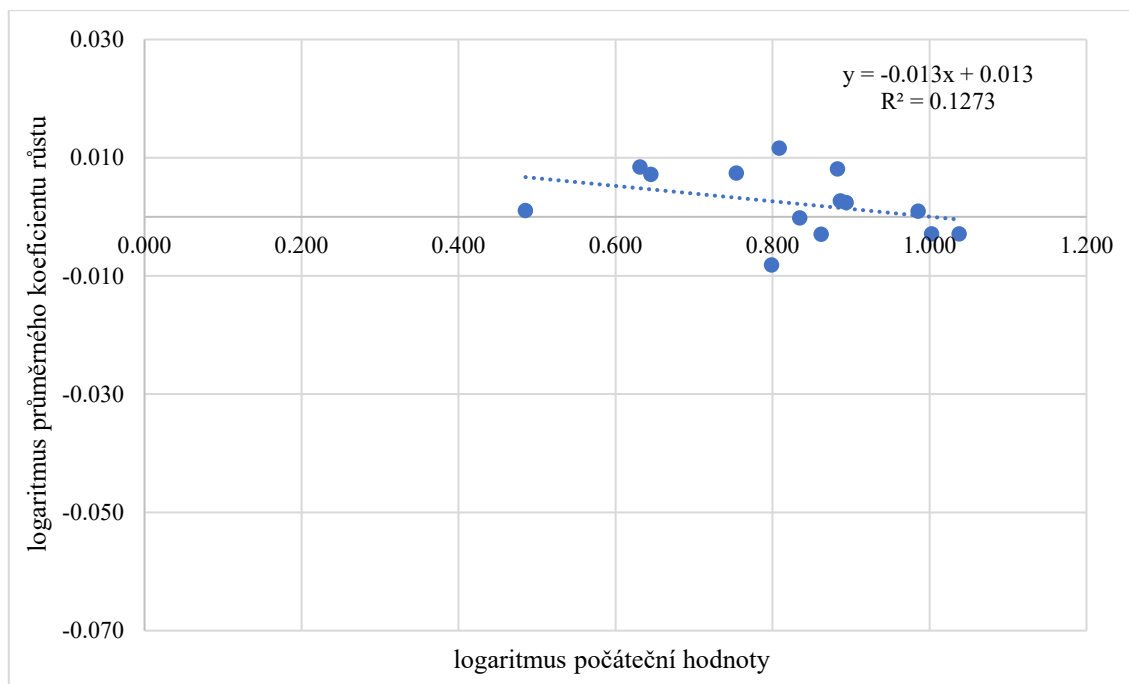

Obrázek 19: Beta-konvergence míry nezaměstnanosti v letech 2009 a 2023

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025b)

Obrázek 19 znázorňuje výsledek měření regionálních disparit pro ukazatele míry nezaměstnanosti pomocí přístupu beta-konvergence. Z obrázku vyplývá, že hodnoty nabývají záporných hodnot průměrného koeficientu růstu. V grafu je dále vidět odlehlá hodnota, kterou představuje Hlavní město Praha a oproti ostatním krajům se liší vyšším průměrným koeficientem růstu a také disponuje nejnižší počáteční hodnotou. Korelační koeficient vykazuje hodnotu pouhých 0,327. Kritická hodnota převyšuje hodnotu korelačního koeficientu a z toho plyne, že model není možné považovat za statisticky významný.

V příloze C je znázorněn obrázek představující výsledek měření regionálních disparit míry nezaměstnanosti bez odlehlé hodnoty. Korelační koeficient dosahuje hodnoty 0,288. Kritická hodnota je i v tomto případě vyšší než hodnota korelačního koeficientu. Nelze tedy ani tento model považovat za statisticky významný. Pro sledované období mezi lety 2009–2023 je tedy vývoj regionálních disparit mezi jednotlivými kraji ČR nejasný a výskyt odlehlé hodnoty významně neovlivňuje celkové závěry.

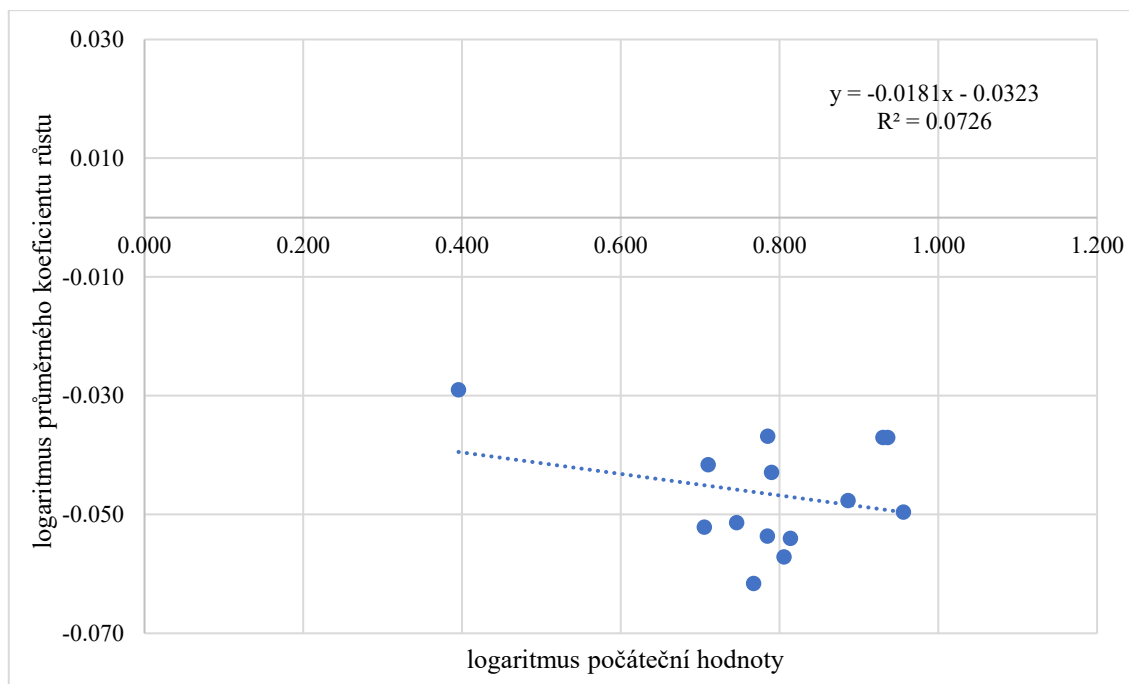

Obrázek 20: Beta-konvergence míry nezaměstnanosti v letech 2009 a 2013

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025b)

Na základě analýzy dílčích fází je prvním použitým obdobím 2009–2013. Z **obrázku 20** je možné vidět, že většina hodnot oproti obrázku 19 už dosahuje kladného průměrného koeficientu růstu. Co se týče logaritmu počátečních hodnot, tak lze konstatovat, že dosahují přibližně stejných hodnot jako v předchozím obrázku. Korelační koeficient vykazuje hodnotu 0,357. Kritická hodnota je vyšší než hodnota korelačního koeficientu, tudíž model nelze chápat jako statisticky významný.

Na obrázku v příloze C je znázorněno měření regionálních disparit míry nezaměstnanosti bez Hlavního města Prahy, kde korelační koeficient činí 0,513. Kritická hodnota překračuje úroveň korelačního koeficientu, a proto ani bez odlehlé hodnoty není možné model vnímat jako statisticky významný. Z toho vyplývá, že odlehlá hodnota nemá v daném případě na význam modelu vliv.

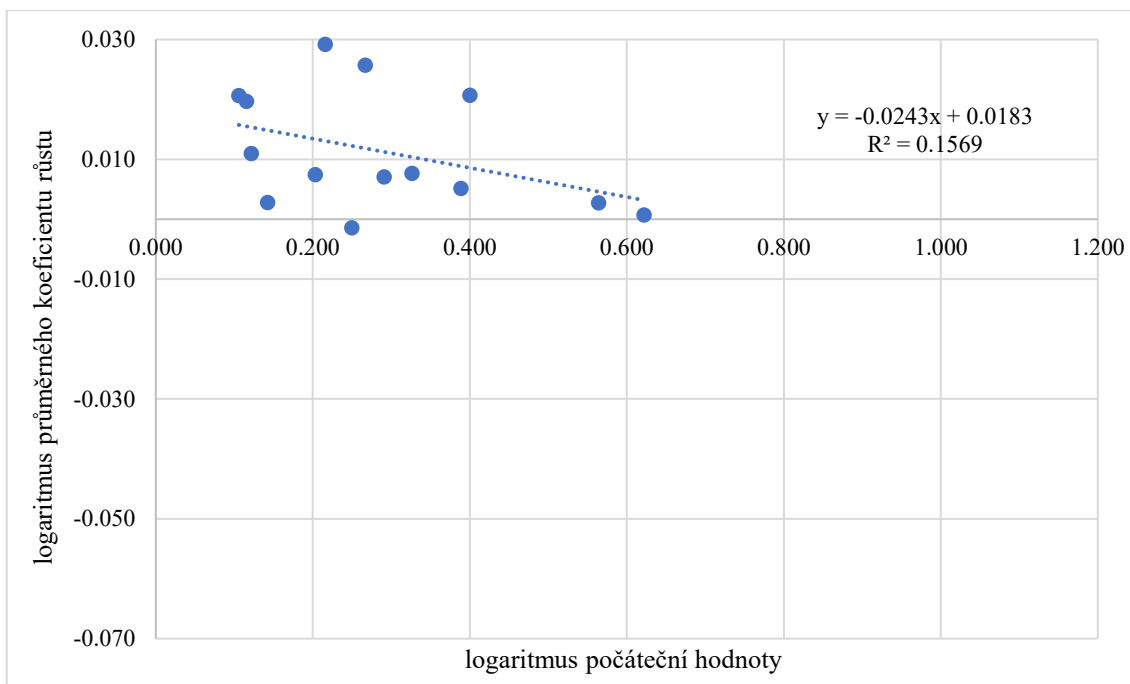

Obrázek 21: Beta-konvergence míry nezaměstnanosti v letech 2014 a 2018

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025b)

Na **obrázku 21** je znázorněna analýza regionálních disparit v dílčím období, které zahrnuje roky 2014 a 2018. Z obrázku je patrné, že všechny hodnoty průměrného koeficientu růstu jsou záporné. Je také zřejmé, že kraje, stejně jako v předchozích obdobích, dosahují nadprůměrných počátečních hodnot. Výjimkou je odlehlá hodnota, kterou je Hlavní město Praha disponující nejnižší počáteční hodnotou. Korelační koeficient je na hodnotě 0,269. Kritická hodnota zde převažuje hodnotu korelačního koeficientu, což znamená, že korelace mezi jednotlivými hodnotami není dostatečně silná, a proto zde není možné model vnímat jako statisticky významný.

Pro analýzu regionálních disparit míry nezaměstnanosti bez odlehlé hodnoty je obrázek představen v příloze C. Korelační koeficient odpovídá hodnotě 0,345. Kritická hodnota i zde přesáhla úroveň korelačního koeficientu, a proto není možné ani tento model interpretovat jako statisticky významný. Ve sledovaném období 2014–2018 je vývoj regionálních disparit nejednoznačný, a to i při vyloučení Hlavního města Prahy.

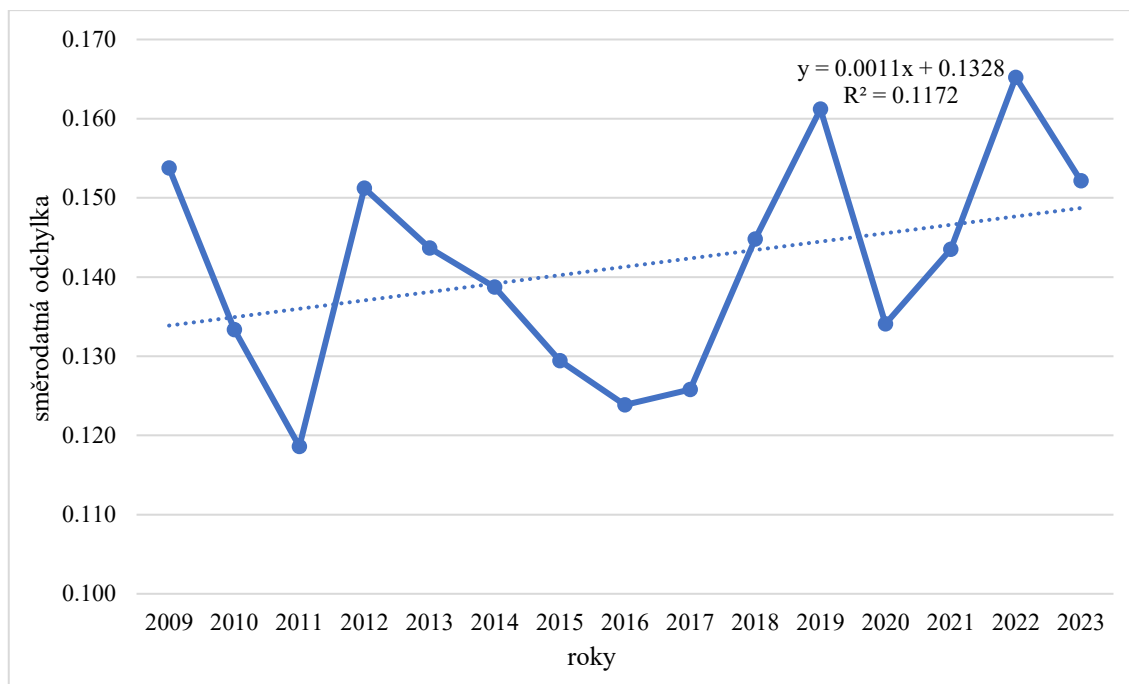
Obrázek 22: Beta-konvergence míry nezaměstnanosti v letech 2019 a 2023

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025b)

Obrázek 22 představuje vybrané období pro roky 2019 a 2023. Z obrázku je možné si povšimnout, že hodnoty zde ze všech uvedených dílčích období disponují nejvyššími hodnotami koeficientu růstu a zároveň nejnižšími počátečními hodnotami. Korelační koeficient je roven hodnotě 0,396. Kritická hodnota i v tomto případě převyšuje hodnotu korelačního koeficientu a model zde není možné posuzovat za statisticky významný.

Pro měření regionálních disparit míry nezaměstnanosti bez odlehle hodnoty je zastižen obrázek v příloze C. Korelační koeficient zde činí 0,349. Kritická hodnota i za této situace přesahuje hodnotu korelačního koeficientu a model nelze hodnotit jako statisticky významný.

Následně pro analýzu regionálních disparit míry nezaměstnanosti je použita metoda sigma-konvergence.

Obrázek 23: Sigma-konvergence míry nezaměstnanosti v letech 2009–2023

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025b)

Na **obrázku 23** je znázorněn graf prezentující vývoj regionálních disparit v České republice prostřednictvím metody sigma-konvergence, a to pro ukazatele míry nezaměstnanosti. Na základě grafu je možné konstatovat, že směrodatná odchylka vykazuje určité výkyvy, ale obecně má mírný vzestupný trend. Směrodatná odchylka dosáhla nejnižší hodnoty v roce 2011, naopak nevyšší hodnotou disponovala v roce 2022. Koeficient σ nabývá hodnoty 0,0011 s kladnou směrnici růstu, přičemž je tento výsledek velmi se přibližující 0. Korelační koeficient představuje hodnotu 0,342. Kritická hodnota převyšuje hodnotu korelačního koeficientu a z toho vyplývá, že model nelze považovat za statisticky významný.

Analýza měření regionálních disparit míry nezaměstnanosti prostřednictvím metody beta-konvergence v jednotlivých sledovaných obdobích prokázala, že modely není možné považovat za statisticky významné. Ve všech dílčích obdobích kritické hodnoty převyšují hodnoty korelačních koeficientů, a z tohoto důvodu se nepodařilo prokázat převažující tendence konvergence ani tendence divergence. Hlavní město Praha je považováno za odlehlou hodnotu, a i po jejím vyloučení z analýzy modely stále nevykazují statistickou významnost. S využitím metody sigma-konvergence při měření regionálních disparit pro ukazatele míry nezaměstnanosti byl zaznamenán kolísavý vývoj směrodatné odchylky. Nejvyšší hodnoty bylo dosaženo v roce 2022, zatímco nejnižší hodnotu směrodatné odchylky zachytil rok 2011. Vzhledem k tomu, že kritická hodnota i v tomto případě přesahuje hodnotu korelačního

koeficientu, nelze tento model označit za statisticky významný. Závěrem je možné konstatovat, že při využití obou stanovených metod se i při určitém snížení míry nezaměstnanosti ve sledovaném období nepodařil prokázat pro tento ukazatel převažující konvergenční či divergenční trend.

3.5 Shrnutí výsledků analýzy

V této kapitole byla provedena analýza regionálních disparit z hlediska ekonomické výkonnosti v jednotlivých krajích ČR ve sledovaném období 2009–2023. V rámci analýzy byly použity tři ukazatele ekonomické výkonnosti, kterými jsou hrubý domácí produkt, disponibilní důchod a míra nezaměstnanosti. Data pro analýzu byla převzata z Českého statistického úřadu. Pro měření regionálních disparit byly využity dvě statistické metody, a to beta-konvergence a sigma-konvergence. Ve většině případů je možné Hlavní město Praha považovat za odlehlou hodnotu, jelikož Praha dlouhodobě dominuje v ekonomické výkonnosti ČR.

Tabulka 1: Shrnutí výsledků analýzy vývoje regionálních disparit

metoda	období	HDP	disponibilní důchod	míra nezaměstnanosti
Beta- konvergence	2009–2023	nejednoznačné	konvergence ¹ , nejednoznačné ²	nejednoznačné
	2009–2013	nejednoznačné	nejednoznačné ¹ , divergence ²	nejednoznačné
	2014–2018	nejednoznačné	nejednoznačné	nejednoznačné
	2019–2023	nejednoznačné	konvergence	nejednoznačné
Sigma- konvergence	2009–2023	divergence	nejednoznačné	nejednoznačné

Poznámka: ¹ všechny kraje;

² bez Hlavního města Prahy

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a; ČSÚ, 2025b)

Výsledky provedené analýzy shrnuje **tabulka 1**. V případě, kdy zahrnutí, respektive nezahrnutí Hlavního města Prahy, ovlivňuje výsledné hodnocení o vývoji regionálních disparit, jsou tyto situace v tabulce rozlišeny indexy. K výsledkům prvního ukazatele, tedy HDP, je možné konstatovat, že pomocí metody beta-konvergence nelze výsledky chápat jako statisticky

významné, a to v případě všech sledovaných dílčích období. Ani po vyloučení odlehlé hodnoty se modely nepodařilo prokázat za statisticky významné a není tedy zde zjištěna převažující tendence konvergence ani tendence divergence. Naopak prostřednictvím metody sigma-konvergence byl prokázán statisticky významný divergenční trend, i přestože byl velmi slabý. Jedná se tedy o zvětšování rozdílů mezi jednotlivými kraji.

V případě analýzy ukazatele disponibilní důchod v rámci metody beta-konvergence lze výsledky považovat za proměnlivější. V celkovém sledovaném období, tedy 2009–2023 při začlenění všech krajů, byl model prokázán jako statisticky významný, a to s převažující tendencí konvergence. Avšak při vyloučení odlehlé hodnoty v tomto období nebyl model prokázán za statisticky významný. V letech 2009–2013 byl naopak model statisticky významný pouze po vyloučení odlehlého kraje, kde nastala převažující tendence divergence. V dalším dílčím sledovaném období, tzn. v letech 2014–2018, nelze model považovat za statisticky významný, a to jak se zahrnutí všech krajů, tak i bez přítomnosti odlehlé hodnoty. Pouze v období 2019–2023 byl prokázán jednoznačný a statisticky významný konvergenční trend bez ohledu na existenci Hlavního města Prahy. V případě analýzy disponibilního důchodu prostřednictvím metody sigma-konvergence byl zpozorován kolísavý vývoj směrodatné odchylky se zápornou směrnici růstu, avšak bez statisticky významného trendu.

Analýza ukazatele míry nezaměstnanosti pomocí metody beta-konvergence prokázala, že nebyl v žádném sledovaném období model považován za statisticky významný. Nepochází zde tedy k převažující tendenci konvergence ani tendenci divergence. Ani při použití metody sigma-konvergence se nepodařilo model potvrdit za statisticky významný.

Na závěr je možné konstatovat, že i přes určité snahy o sblížení krajů, regionální disparity i nadále v ČR přetrvávají, jejich vývoj je nepatrný, to znamená bez větších vývojových trendů. Dále z toho vyplývá, že Hlavní město Praha i nadále vybočuje od vývoje ostatních krajů, její ekonomika je ovlivněna faktory a změnami, které do značné míry nekorespondují s vývojem v ostatních regionech. Praha si z ekonomické výkonnosti dlouhodobě vede nejlépe, a tím se jí podařilo posílit svou dominantní pozici. Mezi další ekonomicky silné kraje se řadí Středočeský a Jihomoravský kraj, jež vykazují vysoké hodnoty HDP a disponibilního důchodu. Uvedené kraje také zaznamenaly během sledovaného období nejvýraznější vzestup co se týče dynamiky změn. Naopak mezi ekonomicky nejslabší kraje, ve kterých jsou nejnižší hodnoty HDP a disponibilního důchodu, se řadí Karlovarský a Ústecký kraj, jež se dlouhodobě pohybují pod republikovým průměrem. Tyto kraje také disponují vyšší mírou nezaměstnanosti společně

s Moravskoslezským krajem. I přes určitý ekonomický růst tyto kraje nedokázaly držet krok s rychleji se rozvíjejícími kraji. Mírné zlepšení lze pozorovat i v některých dalších krajích, ale celkový pohled ukazuje, že významné regionální rozdíly stále přetrvávají.

ZÁVĚR

Problematika regionálních disparit je stále více diskutované téma v mnoha zemích, které směřují k co nejvíce vyváženému regionálnímu rozvoji. Proto je cílem práce posoudit vývoj regionálních disparit vybraných ukazatelů ekonomické výkonnosti na úrovni krajů České republiky.

V první části práce je upnuta pozornost na význam regionálního rozvoje, jsou představeny faktory, které rozvoj jednotlivých regionů ovlivňují. Dále jsou vymezeny základní ukazatele regionálního rozvoje, pomocí nichž je možné rozvoj měřit a vyhodnocovat. Vyváženým rozvojem regionů se zabývá regionální politika, která zahrnuje soubor nástrojů a opatření sloužících k podpoře rozvoje méně rozvinutých regionů a snižování regionálních disparit. Je také popsán vývoj regionální politiky, základní typy, cíle a nástroje.

Další část práce pojednává o problematice regionálních disparit a jejich způsobech měření. Regionální disparity je možné z obecného hlediska chápat jakou nežádoucí jev, jelikož často přispívají ke vzniku ekonomických, sociálních a politických problémů. Podstatnou součástí je také přehled měření regionálních disparit. Existuje několik přístupů, pomocí kterých je možné provádět hodnocení regionálních disparit. Zvláštní pozornost je zde ale věnována metodám beta-konvergence a sigma-konvergence. Nejčastěji se při přístupu beta-konvergence používá lineární regresní model. Tento model zaznamenává logaritmy počátečních hodnot a logaritmy průměrného koeficientu růstu. V rámci metody sigma-konvergence se zkoumá variabilita hodnot proměnné, která je měřena směrodatnou odchylkou. Na základě výsledků metod může docházet ke konvergenci, tedy sblížení jednotek, regionální disparity se tedy snižují nebo může nastat divergence, respektive vzdalování jednotek, regionální disparity se tak zvyšují. Nastává také situace, kdy nedochází k převažující tendenci konvergence ani tendenci divergence.

Další kapitola se zabývá analýzou regionálních disparit z hlediska ekonomické výkonnosti v krajích ČR. Pro analýzu jsou použity tři ukazatele, kterými jsou hrubý domácí produkt, disponibilní důchod a míra nezaměstnanosti. Data jsou převzata z databáze Českého statistického úřadu. Zkoumané období je patnáctileté, a to v rozmezí let 2009–2023. Analýza je provedena pomocí dvou výše zmíněných metod.

Analýza přináší odpovědi na výzkumné otázky, které byly položeny v úvodu práce. V návaznosti na první výzkumnou otázku: „**Jakým způsobem se vyvíjí regionální disparity z hlediska ekonomické výkonnosti v krajích ČR?**“ lze na základě výsledků analýzy dospět

k závěru, že z hlediska ekonomické výkonnosti se regionální disparity vyvíjí bez jednoznačné tendence sblížení či vzdalování krajů. Dále lze konstatovat, že ekonomická výkonost krajů ČR zůstává velmi nerovnoměrná. Ekonomicky nejvýkonnějším krajem dlouhodobě setrvává Hlavní město Praha. Praha výrazně převyšuje republikový průměr HDP a disponibilního důchodu. Z hlediska ukazatele HDP byl zaznamenán slabý, ale statisticky významný trend divergence, což naznačuje mírné prohlubování rozdílů mezi kraji. V rámci ukazatele disponibilního důchodu nastala převažující tendence konvergence především v období 2019–2023, a to jak se zahrnutím všech krajů, tak i bez přítomnosti Hlavního města Prahy. Pro ukazatel míry nezaměstnanosti se ve sledovaném období nepodařilo prokázat převažující tendence konvergence ani tendence divergence, a proto byly modely považovány za statisticky nevýznamné.

Na druhou výzkumnou otázku: „**Které kraje zaostávají a v zájmu vyváženého rozvoje ČR potřebují větší podporu?**“ lze odpovědět tak, že analýza ekonomických ukazatelů upozorňuje na rozdíly v Ústeckém a Karlovarském kraji, kde se vyskytuje nižší hodnota HDP a disponibilního důchodu. V těchto krajích, stejně jako v Moravskoslezském kraji, je rovněž vyšší míra nezaměstnanosti v porovnání s celorepublikovým průměrem. Tyto kraje vykazují slabší ekonomickou výkonnost. Investice do těchto krajů by mohly přispět k jejich vyváženějšímu rozvoji a zmírnit tak určité regionální disparity v ČR. Na druhé straně je potřeba vzít v potaz další aspekty, které nebyly předmětem výzkumu, jako jsou demografické, environmentální, sociální, globalizační a strukturální faktory.

V návaznosti na danou problematiku by předmětem dalšího výzkumu mohla být analýza příčin regionálních disparit a sledování dlouhodobých trendů, které je ovlivňují. Mezi tyto příčiny se mohou, mimo již analyzovaných ekonomických ukazatelů, řadit například politické, historické, demografické a geografické faktory. Dále by mohla být zaměřena pozornost na možná řešení regionálních disparit a identifikaci opatření soustředěných na vyrovnání rozdílů mezi regiony.

POUŽITÁ LITERATURA

- 1) BLAŽEK, Jiří a David UHLÍŘ, 2020. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-4566-7.
- 2) BRČÁK, Josef, Bohuslav SEKERKA a Dana STARÁ, 2014. *Makroekonomie – teorie a praxe*. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-492-3.
- 3) ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2025a. *Databáze regionálních účtů*. [Online]. ČSÚ [cit. 2025-03-23]. Dostupné z:
<https://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocnkavyber.volba?titul=Ukazatele%20v%20region%20n%20EDm%20E8len%20Cn%20ED&mypriznak=RC&typ=2&proc=rocenka.presmsocas&mylang=CZ&jak=4>
- 4) ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2025b. *Veřejná databáze*. [Online]. ČSÚ [cit. 2025-04-09]. Dostupné z:
<https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=statistiky&katalog=30853>
- 5) DATWRAPPER, 2025. *Choropleth map*. [Online]. Datawrapper [cit. 2025-04-20]. Dostupné z: <https://www.datawrapper.de/maps/choropleth-map>
- 6) DUŠEK, Jiří, 2021. *Vybrané aspekty regionálního rozvoje*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z. ú. ISBN 978-80-7556-082-7
- 7) EDTECH KISK, 2024. *Vzdělávání a ekonomický rozvoj: Jaký je skutečný dopad vzdělávání na hospodářství?* [Online]. Medium [cit. 2025-01-11]. Dostupné z:
<https://medium.com/edtech-kisk/vzd%C4%9BI%C3%A1n%C3%AD-a-ekonomick%C3%BD-rozvoj-jak%C3%BD-je-skute%C4%8Dn%C3%BD-dopad-vzd%C4%9BI%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD-na-hospod%C3%A1%C5%99stv%C3%AD-136ac6748760>
- 8) FRATESI, Ugo, 2023. *Regional Policy: Theory and Practice*. New York: Routledge. ISBN 978-1-351-10761-7. Dostupné z:
https://www.google.cz/books/edition/Regional_Policy/jncIEQAAQBAJ?hl=cs&gbpv=0
- 9) HRABÁNKOVÁ, Magdalena, Petr ŘEHOŘ, Ladislav ROLÍNEK a Libuše SVATOŠOVÁ, 2011. *Faktory regionálního rozvoje a jejich vliv na sociálně-ekonomický potenciál regionu: vědecká monografie*. Brno: Ekonomické nakladatelství CERM. ISBN 978-80-7204-752-9.
- 10) HUČKA, Miroslav a kol., 2008. *Vznik regionálních disparit, jejich pojetí, charakteristika a klasifikace*. [Online]. Ostrava: VŠB-Technická univerzita Ostrava [cit. 2025-02-15]. Dostupné z: http://alkut.cz/edice_cd/cd7_vyzkumne_studie_2010/pdf/01_studie_du2.pdf

- 11) HUGINDS, Robert a Piers THOMPSON, 2017. *Handbook of regions and Competitiveness: contemporary theories and perspectives on economic development*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. ISBN 978-1-78990-057-6.
- 12) JANÁČEK, Julius, 2022. *Statistika jednoduše: průvodce světem statistiky*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-271-1738-3.
- 13) JUNA, Petr, 2024. *Bohatší domácnosti. Málo investic. Jak se změnila česká ekonomika za pět let*. [Online]. Seznam zprávy [cit. 2025-03-04]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ekonomika-finance-bohatsi-domacnosti-malo-investic-jak-se-zmenila-ceska-ekonomika-za-pet-let-257601>
- 14) JUREČKA, Václav a Martin MACHÁČEK, 2023. *Makroekonomie*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-271-3635-3.
- 15) KADEŘÁBKOVÁ, Anna a Václav ŽDÁREK, 2006. *Makroekonomická analýza*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu. ISBN 978-80-867-3005-9.
- 16) KADEŘÁBKOVÁ, Jaroslava a Jitka PEKOVÁ, 2012. *Územní samospráva – udržitelný rozvoj a finance*. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7357-910-4.
- 17) KRAFTOVÁ, Ivana, Martin MAŠTÁLKA, Zdeněk MATĚJA, Ondřej SVOBODA a Pavel ZDRAŽIL, 2016. *Bezpečný rozvoj regionu: základní koncept*. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7552-261-0.
- 18) KUBANOVÁ, Jana a Bohdan LINDA, 2020. *Kritické hodnoty a kvantily vybraných rozdělení pravděpodobností*. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 978-80-7560-330-2.
- 19) KUPKA, Václav, 2007. *Regionální výkonnost a některé sociálně ekonomické souvislosti*. [Online]. Deník veřejné správy [cit. 2025-03-10]. Dostupné z: <https://www.denikverejnespravy.cz/clanek.asp?id=6272983>
- 20) KUTSCHERAUER, Alois a kol., 2010. *Regionální disparity: Disparity v regionálním rozvoji České republiky – pojetí, teorie, klasifikace a hodnocení*. [Online]. Ostrava: VŠB-Technická univerzita Ostrava. [cit. 2025-02-20]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/1411427-Regionalni-disparity.html>
- 21) MACHÁČEK, Jaroslav, Petr TOTH a René Wokoun, 2011. *Regionální a municipální ekonomie*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1836-7.
- 22) MARIAN, Jakub, © 2025. *Disponibilní příjem soukromých domácností podle regionu v Evropě*. [Online]. Jakub Marian. [cit. 2025-03-02]. Dostupné z: <https://cz.jakubmarian.com/disponibilni-prijem-soukromych-domacnosti-podle-regionu-v-evrope/>

- 23) MINAŘÍK, Bohumil, Jana BORŮVKOVÁ a Miloš VYSTRČIL, 2013. *Analýzy v regionálním rozvoji*. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-7431-129-1.
- 24) MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR, 2024. *Ministerstvo pro místní rozvoj*. [Online]. Praha: MMR [cit. 2024-11-22]. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/ministerstvo>
- 25) MOLLE, Willem, 2007. *European Cohesion Policy*. New York: Routledge. ISBN 978-0-415-43811-7.
- 26) PAVELKA, Tomáš, 2007. *Makroekonomie: základní kurz*. Melandrium. ISBN 978-80-86175-52-2.
- 27) PAVLÍK, Marek, 2016. *Podpora lokální ekonomiky – využití skrytých potenciálů v regionech*. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7552-390-7.
- 28) PTÁČKOVÁ, Zuzana, 2022. *Příjmy nás rozdělují*. [Online]. Praha: ČSÚ [cit. 2025-03-02]. Dostupné z: <https://statistikaamy.csu.gov.cz/prijmy-nas-rozdeluji>
- 29) ŘEHOŘ, Petr, 2010. *Metody hodnocení potenciálu regionů se zaměřením na trh práce: vědecká monografie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 978-80-7204-735-2.
- 30) SKOKAN, Karel, 2003. *Evropská regionální politika v kontextu vstupu České republiky do Evropské unie*. Ostrava: Repronis. ISBN 80-7329-023-5.
- 31) SOUKUP, Jindřich, Vít POŠTA, Pavel NESET a Tomáš PAVELKA, 2022. *Makroekonomie*. Praha: Management Press. ISBN 978-80-7261-596-4.
- 32) STEJSKAL, Jan a Jaroslav KOVÁRNÍK, 2009. *Regionální politika a její nástroje*. Praha: Portál s. r. o. ISBN 978-80-7367-588-2.
- 33) STEJSKAL, Jan, 2011. *Průmyslové klastry a jejich vznik v regionech*. Praha: Linde. ISBN 978-80-7201-840-6.
- 34) VOJÁČEK, Jan, 2024. *Statistika pro nematematiky: pravděpodobnostní myšlení a základy statistiky nejen v moderní medicíně*. Praha: Maxdorf. ISBN 978-80-7345-785-3.
- 35) WISHLADE, Fiona a Douglas, YUILL, 1997. *Measuring Disparities for Area Designation Purposes: Issues for the European Union. In Regional and Industrial Policy Research Paper, č. 24*. [Online]. Glasgow: University of Strathclyde. [cit. 2025-03-05]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/253555081_MEASURING_DISPARITIES_FOR_AREA_DESIGNATION_PURPOSES_ISSUES_FOR_THE_EUROPEAN_UNION
- 36) WOKOUN, René, 2003. *Česká regionální politika v období vstupu do Evropské unie*. Praha: Oeconomica. ISBN 80-245-0517-7.
- 37) WOKOUN, René a Pavel MATES, 2006. *Management regionální politiky a reforma veřejné správy*. Praha: Linde. ISBN 80-7201-608-3.

- 38) WOKOUN, René a kol. 2007. *Regionální rozvoj a jeho management v České republice*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1301-0.
- 39) WOKOUN, René, Jan MALINOVSKÝ, Milan DAMBORSKÝ, Jiří BLAŽEK a kol., 2008. *Regionální rozvoj: (Východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování)*. Praha: Linde. ISBN 978-80-7201-699-0.
- 40) WOKOUN, René, Pavel MATES a Jaroslava KADERÁBKOVÁ a kol., 2011. *Základy regionálních věd a veřejné správy*. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-304-9.
- 41) Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje.

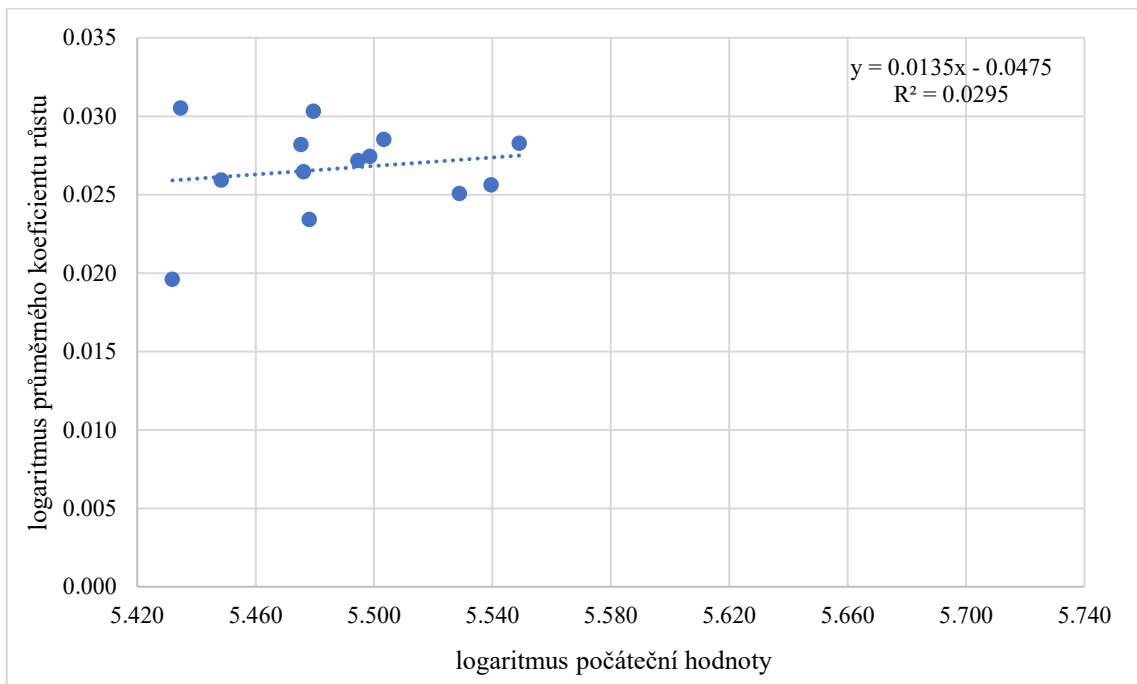
SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Beta-konvergence HDP bez Prahy

Příloha B: Beta-konvergence disponibilního důchodu bez Prahy

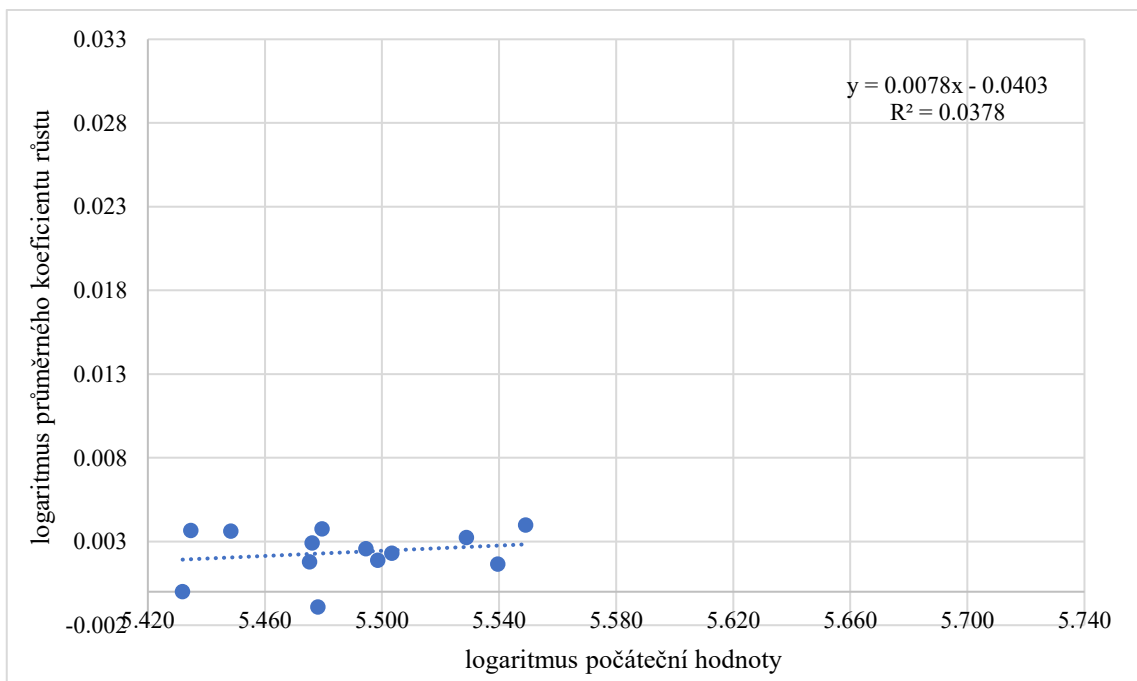
Příloha C: Beta-konvergence míry nezaměstnanosti bez Prahy

PŘÍLOHA A: Beta-konvergence HDP bez Prahy

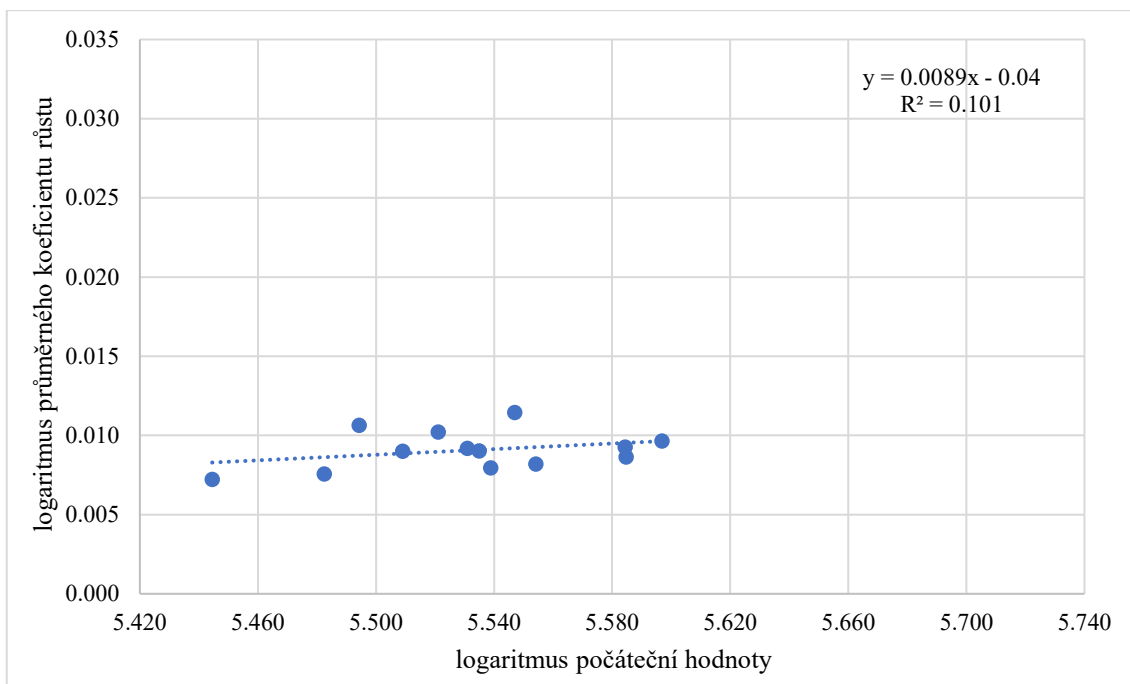
Obrázek A 1: Beta-konvergence HDP v letech 2009 a 2023 bez Prahy

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

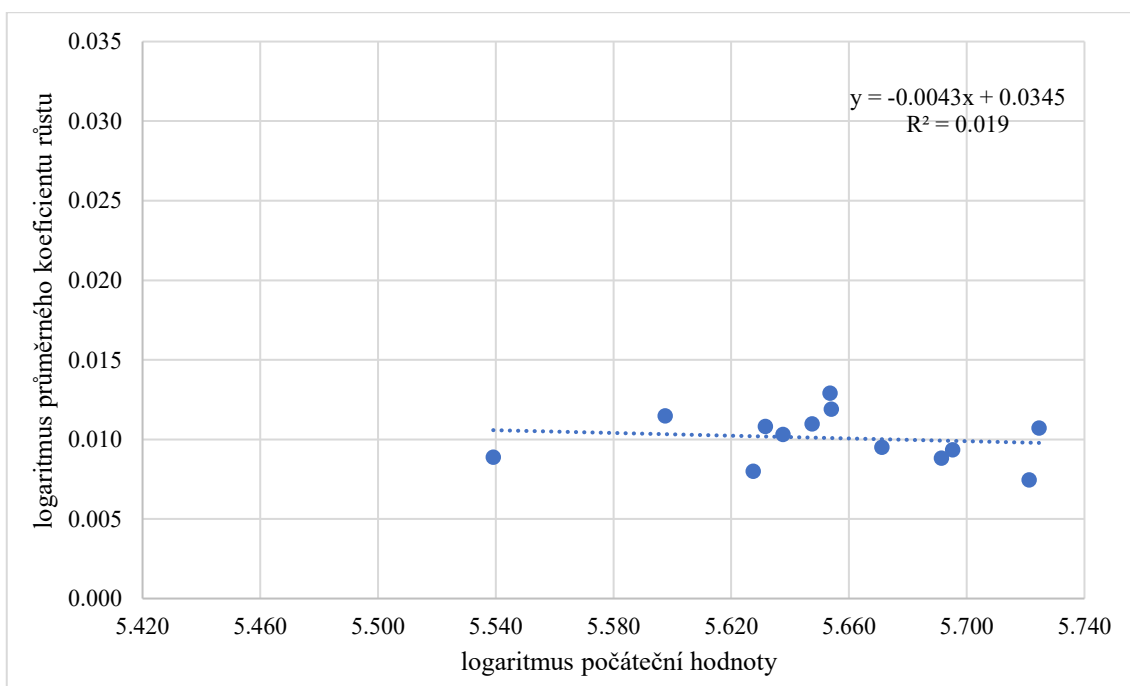
Obrázek A 2: Beta-konvergence HDP v letech 2009 a 2013 bez Prahy

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

Obrázek A 3: Beta-konvergence HDP v letech 2014 a 2018 bez Prahy

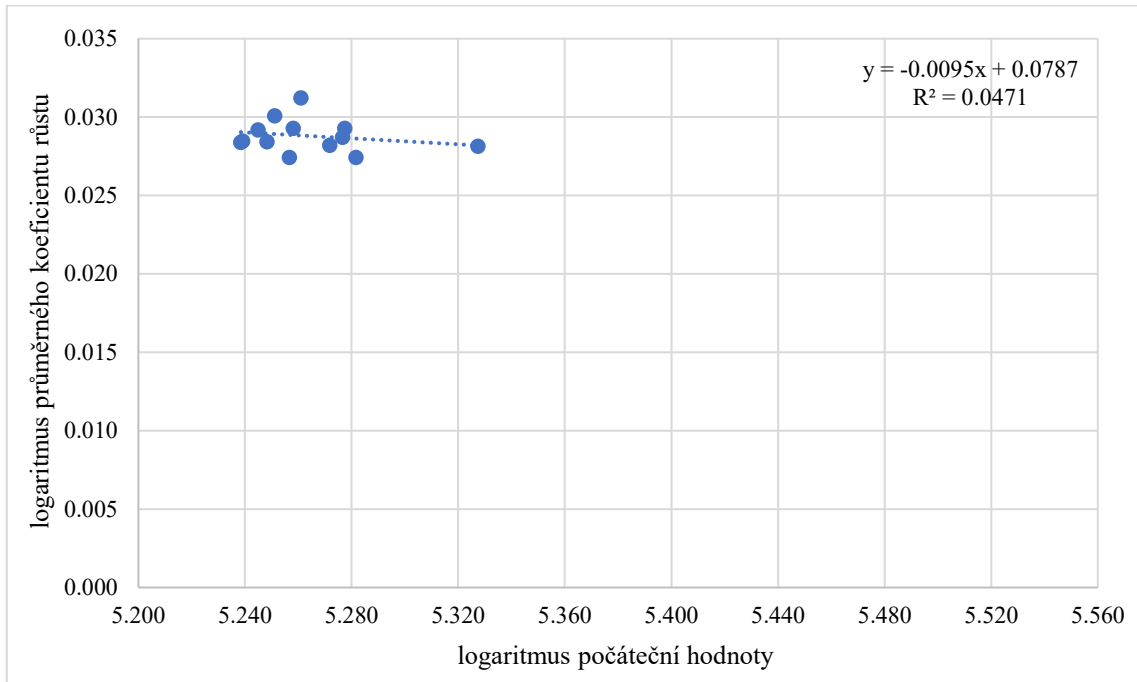
Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

Obrázek A 4: Beta-konvergence HDP v letech 2019 a 2023 bez Prahy

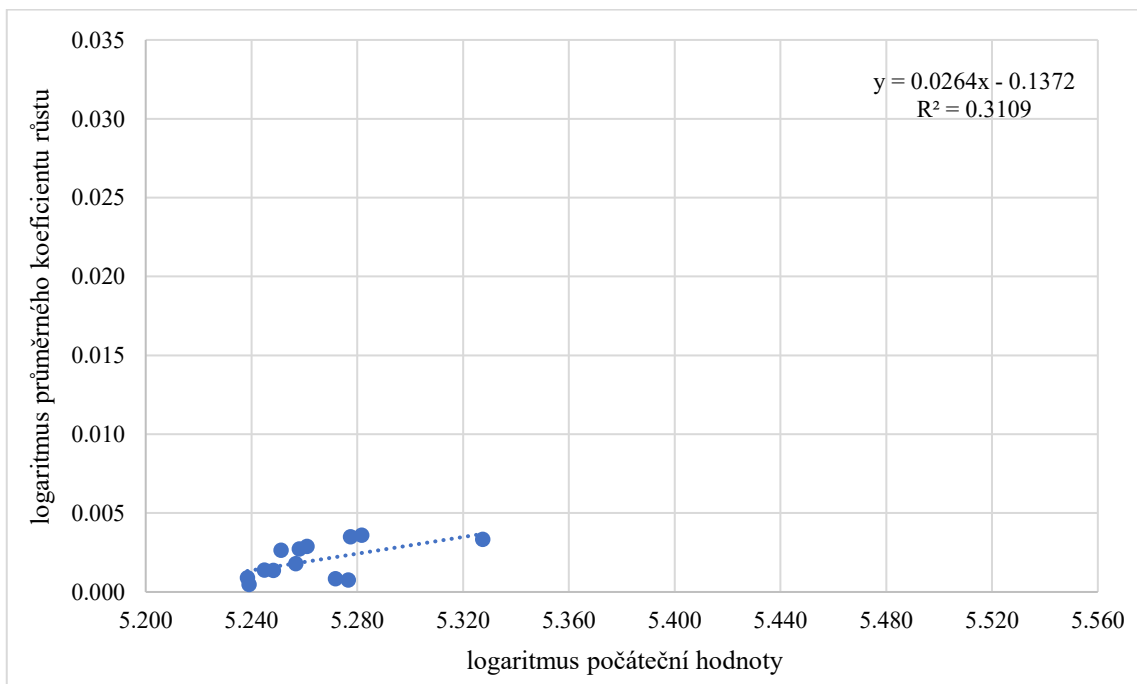
Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

PŘÍLOHA B: Beta-konvergence disponibilního důchodu bez Prahy

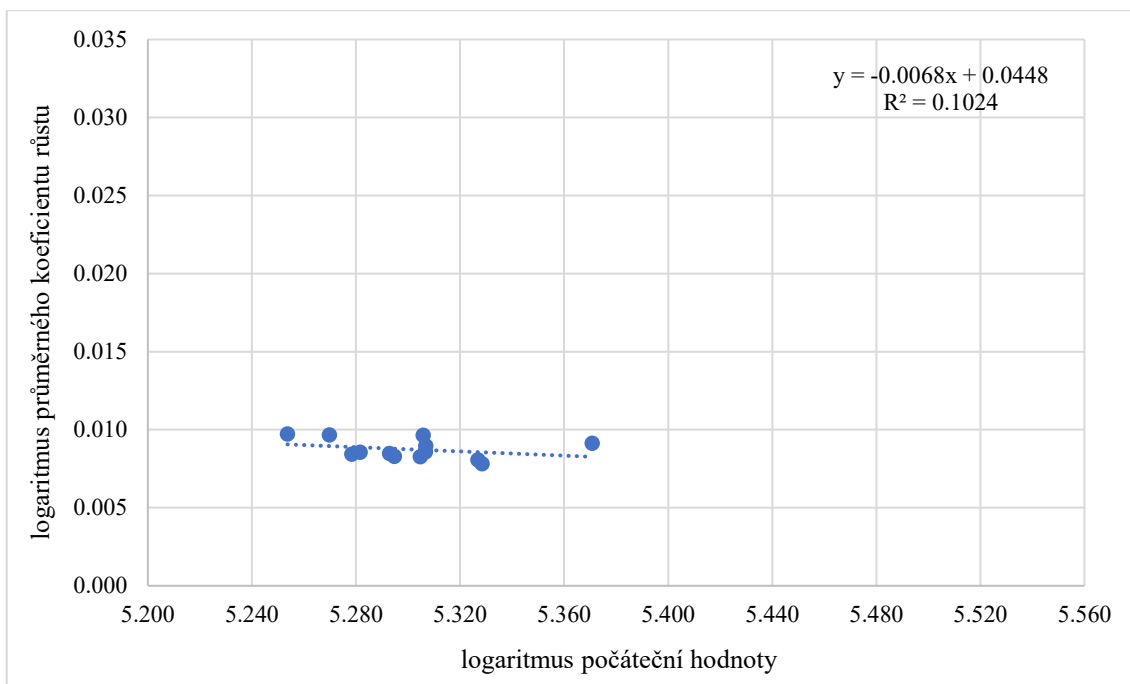
Obrázek B 1: Beta-konvergence disponibilního důchodu v letech 2009 a 2023 bez Prahy

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

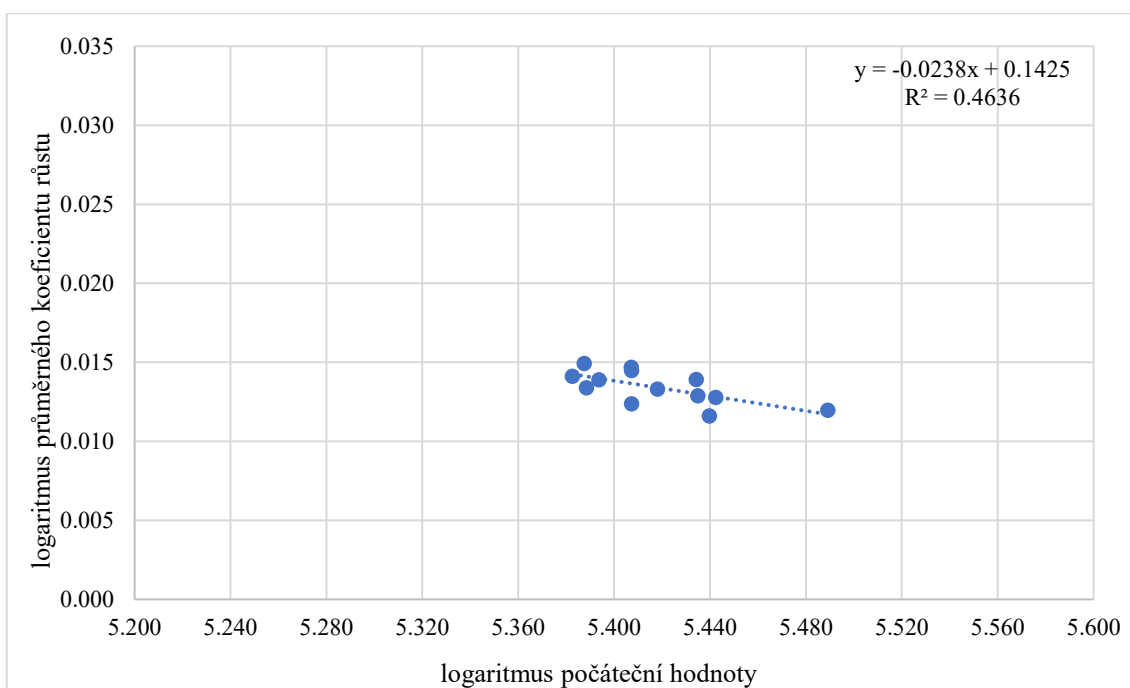
Obrázek B 2: Beta-konvergence disponibilního důchodu v letech 2009 a 2013 bez Prahy

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

Obrázek B 3: Beta-konvergence disponibilního důchodu v letech 2014 a 2019 bez Prahy

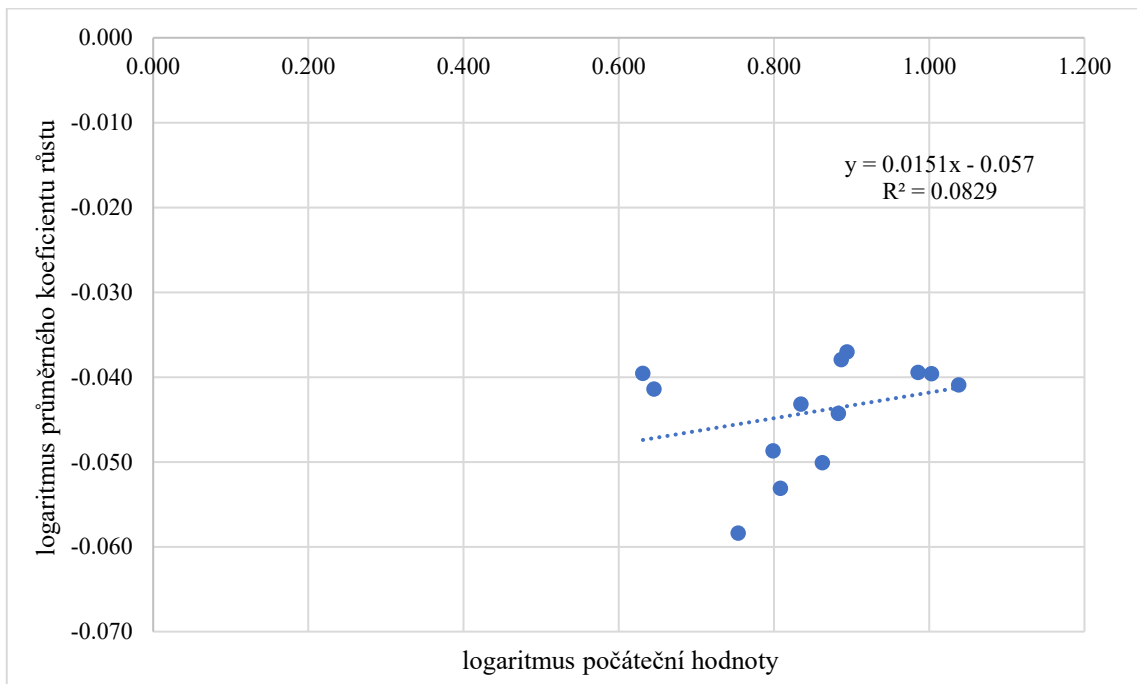
Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

Obrázek B 4: Beta-konvergence disponibilního důchodu v letech 2019 a 2023 bez Prahy

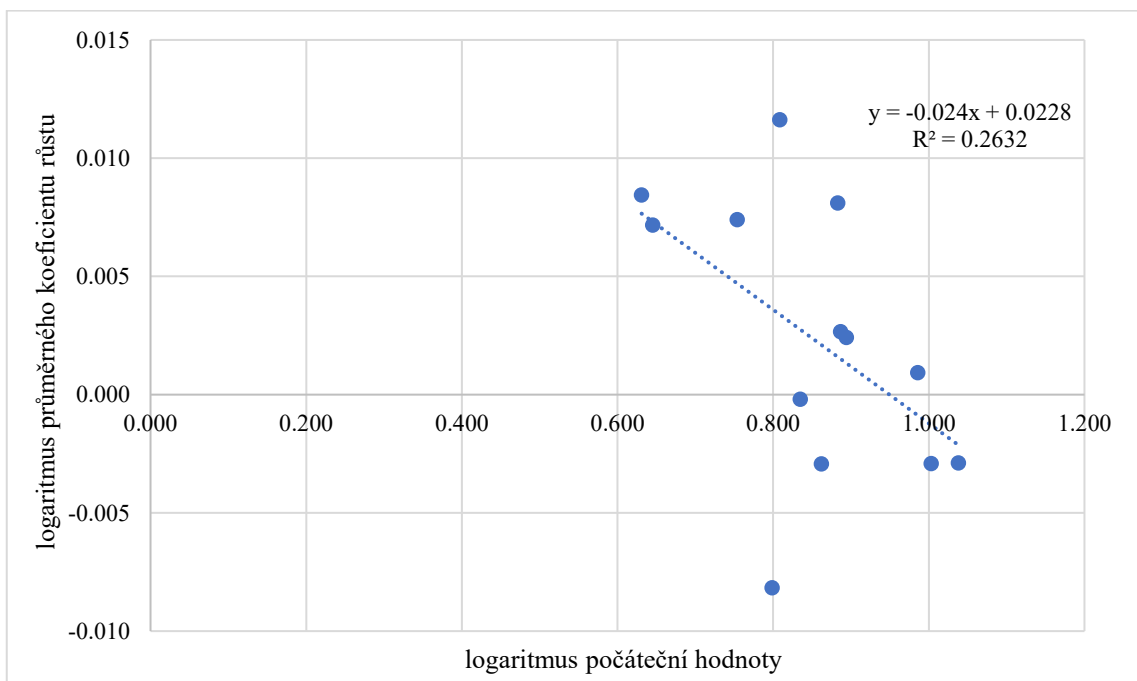
Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025a)

PŘÍLOHA C: Beta-konvergence míry nezaměstnanosti bez Prahy

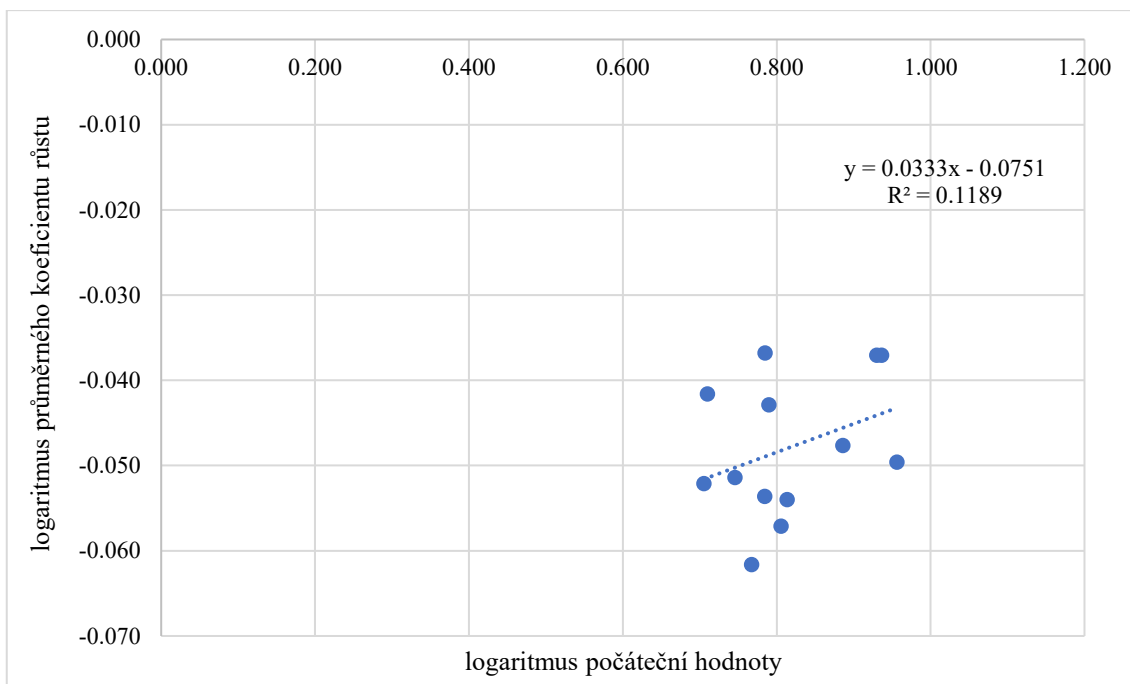
Obrázek C 1: Beta-konvergence míry nezaměstnanosti v letech 2009 a 2023 bez Prahy

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025b)

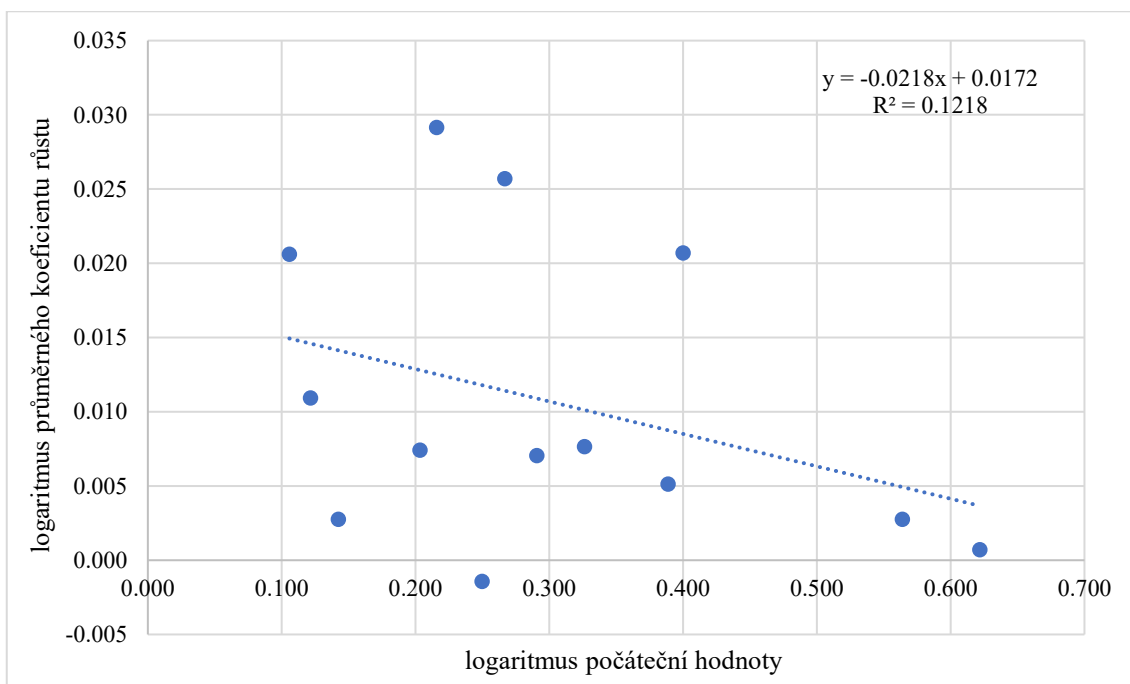
Obrázek C 2: Beta-konvergence míry nezaměstnanosti v letech 2009 a 2013 bez Prahy

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025b)

Obrázek C 3: Beta-konvergence míry nezaměstnanosti v letech 2014 a 2018 bez Prahy

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025b)

Obrázek C 4: Beta-konvergence míry nezaměstnanosti v letech 2019 a 2023 bez Prahy

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2025b)